Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 299 (9676) | 1974 чылдың декабрь 24, вторник | 1925 чылда үнелезилеттингеен | Өртээ 2 коп.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссиязында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер талазы-биле доктаамал комиссиязының хуралы декабрь 23-те болуп эрткен.

Республиканың Күрүлеп даргазының оралакчызы А. В. Потылицынаның илеткелин аңаа дыңнап, чугаалашкан. Бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа, республиканың көдээ ажыл-агый ажылдакчылары 1974 чылда көскү чедиишкиннерни чедип алган. Күрүнеге сүт садарының чыл планы 102 хуу, эттии—100,3, дуктуу—104,1 хуу күүсеттинген. Эрткен чылга деңнээрге ниитиниң малының баш саны декабрь 1-де байдал-биле алырга: мыйыстыг бода мал 4,4, хой, ошку—4,8 хууларга өскен дээрзин илеткелчи демдеглээн.

1975 чылда тараа культураларын 258 мун гектарга тарыыр болгаш гектар бүрүзүнден 11,1 центнер дужуттуу алыр база 286,1 мун тонна тараны, 15,6 мун тонна картофельди, 9,0 мун тонна ногааны бүдүрер.

Ажыл-агыйлар эттии 6,1, сүттү 11,2, дуктү 8,7 хууларга, бода малдың баш санын 3,3, хой, ошкунуун —5,6 хууларга өстүрер.

Күрүнеге 85,0 мун тонна тараны, 31,0 мун тонна эттии, 26,0 мун тонна сүттү, 2805 тонна дуктү садар.

Беш чыл планын күүседириниң херээнге республиканың колхоз, совхозтары 1975 чылда төлептиг үлүүн кимрер ужурлуг. Ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле ажылды чорударынга СЭКП обкомунуң X пленумунуң «Республикага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаалы улуг ужур-дузалыг дээрзин комиссияның кежигүннери демдеглээн.

Республиканың ажыл-агыйларының 1974 чылда улус ажыл-агый планнарының күүселдезиниң түңнелдерин болгаш 1975 чылдың планының төлевилелдерин көөрүнүң талазы-биле айтырыгны база чугаалашкан. Депутаттар: О. Н. Шагдыр-оол, К. Н. Шулуу, В. И. Евтушков, Н. П. Федоров олар чугаалашкан айтырыглар талазы-биле санал берген.

ТУРГУЗУКЧУ ИШТИҢ ПРОГРАММАЗЫ

Сөөлгү хүннер улуг ужур-дузалыг болуушкуннар-биле демдеглеттинген. СССР-ниң Дээди Совединиң декабрь 18—20 хүннеринде болган сессиязы 1975 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының болгаш бюджединиң дугайында Хоойлуларны хүлээп алган. СЭКП ТК-ның сессия мурнуу чарымда болган Пленуму планның болгаш бюджеттиң төлевилелдерин колдуунда түүлдүг деп көрген. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң көдүрүп үндүргени, социал-экономиктиг программаның канчаар күүсеттинип турарынга ханы анализ бердинген, тоску беш чылды чедиишкиннинг доозар талазы-биле сорулгалар тодаргайлаттынган, дараазындагы үеде ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң перспективалары илереттинген.

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарының бадылааны, келир чылдың планы болгаш бюджеди совет экономиканың бүгү адырларының хөгжүдезиниң бедик темпилерин, чоннуң чаагай байдалының улам ыңай өзерин көрүп турар. Планның чаа онаалдаларның боттуг чоруу чурттуң бүдүрүлгечи болгаш эртем-техниктиг аажок улуг күчүзүнге, мооң мурнунда чедип алдынган түүлдерге даянып турар.

Беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылы шалыпчы ажылбиле, СЭКП ТК-ниң партияга болгаш совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр калбарган социалистиг чарыштың кайгамчык нептерели-биле демдеглеттинген. Ооң түңнелдери чоннуу өөртүп болгаш сорук кирип турар. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли планда көрдүнген 6,8 хуунуң орнунга 8 хуу улгадыр. Немей 6 миллиард рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрер. Чаа күүлерни ажыглалга киирген, үүс-үүс улуг объектилерни туткан ажылдап турар бүдүрүлгелерни үндезини-биле чаарты дериириниң хемчээлдерин калбарткан. Агаар-бойдус байдалдары берге болган турбуже, тарааның ниити чыылдазы 195,5 миллион тонна болган, бо дээрге тарааның тергиин дужуду алдынган 1973 чылдан аңгыда, мурнундагы бүгү чылдарның көргүзүглериниң бедик болганы ол. 8,4 миллион тонна хөвеции ажаап алган, бо дээрге беш чылдың онаалдазындан дыка ажыг. Чоннуң боттуг орулгалары 4,2 хуу немей өзер. 11 миллион кижи чаа бажыңнарже көжүп кирген. Совет кижилер улам эки чемненир болгаш кеттинер, культура-амыдыралдың улам хөй бараанларын садып ап турар апарган.

Дараазындагы чылдың планы — беш чылдың доостур чылының планы. Ону долдур болгаш ажыр күүседири өөлчеглиг сорулгаларны шиитпирлээринге-даа, келир үеге идегелдиг белеткелдерни тургузарынга-даа аажок улуг ужур-дузалыг болур. Чаа бедик сорулгаларны шиитпирлээр апаар. Үлетпүр бүдүрүүшкүнү 6,7 хуу улгадыр. Ооң-биле кады машина тудуушкуну, химия болгаш нефтехимия үлетпүрү, улус ажылагыынга техниктиг депшилгени тодарадыр аар индустрияның өске-даа адырлары мурнап орар темпилер-биле хөгжүүр. Беш чыл дургузунда үлетпүр продукциязының немей өзүлдези СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларынга дүүштүр 42 хуу чедер. 1975 чылда бүдүрүүшкүнүнүң болгаш көдээ ажылагый продуктуларын садып алырының хемчээлдерин колдуунда база-ла беш чыл планының онаалдаларының деңнелиннге доктааткан.

Бүгү-ле эвилелдешкен республикаларның экономиказын улам ыңай кодүрерин планнап турар. Чурттуң чөөн талакы районнарының эң байлак одалга-энергетика курлавырларын дүрген шиңгээдип алырын, Сибириниң болгаш Ыраккы Чөөн үктүң бүдүрүкчү күштерин немей өстүрерин көрүп турар. РСФСР-ниң кара хөрзүнүүр эвес зоназының көдээ ажыл-агыйын комплекстиг хөгжүдерин улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар.

Хереглелге болгаш мөөңнээшкинге ажыглаар национал орулга 6,5 хуу көвүдээр ужурлуг. Ооң абсолюттуг немей өзүлдези 21,5 миллиард рубль болур, ол дээрге мурнунда дөрт чылда ортумаа-биле турганындан барык 6 миллиард рубль хөй-дүр. Аңаа үндезилээш, ажылчы чоннарның амыдыралы чайгылыш чок экижиир. Чижээ, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 144 рубль ажа бээр. Колхозчунуң күш-ажыл төлевири хуузунда дузалал ажыл-агыйындан орулгаларны санаваска безин айда 96 ажыг рубль болур.

Советтер чуртунуң планнары — тургузулганың, тайбыңның болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганың планнарыдыр. Улус ажыл-агыйың хөгжүдерингe, өөредилгеге, эртемге, культурага, кадык камгалалынга болгаш социал хандырылгага дөзевилелдерни дыка өстүрерин ол планнар көрүп турар. Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрери үргулчүлеп болгаш империализмниң агрессчи күштериниң чимзенишкиннери соксавайн турар мындыг байдалдарда Совет күрүне бодунуң камгалал күчүзүн быжыглаарынче кичээнгейни кошкаттайн турар. Ынчалзажок камгалага чарыгдалдар көвүдевейн турар, харын элээн кызырлып турар. Келир чылын ол чарыгдалдар 17,4 миллиард рубль, азы бүгү бюджеттиң 8,4 хуузу болур. Чурттуң даштыкы экономиктиг харылзаалары план ёзугаар улам калбарар.

Экономиканың хөгжүлдезинге бистиң чедиишкиннеривисти СЭКП Төп Комитединиң Пленумунга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга сеткил ханышкын-биле демдеглээн. Ооң-биле кады долу ажыглаттынмайн турар аргаларны база эйтып турган. Чамдык таварылгаларда капитал салыышкыннарны быдарадып, чаа күүлерни ажыглалга киирерин болгаш оларны шиңгээдип алырын хожудады бээр күүлдер бар. Чамдык адырларда продукцияның шынарынче, мурнакчы технологияны, бүдүрүлге организастаарының болгаш эргелеп-башкарарының амгы аргаларын нептередириннче шоолуг кичээнгей салбайн турар.

1975 чылдың планын болгаш ниитизи-биле беш чылдың онаалдаларын күүседири хөй болгаш күженишкинниг ажылдаарын негеп турар. Партия комитеттери, министерстволар болгаш ведомстволар, бүгү партия, совет, ажыл-агый болгаш профэвилел организациялары экономиктиг политика талазыбиле СЭКП ТК-ның шиитпирлерин болгаш эш Л. И. Брежневтин чугааларын удуртулга болдургаш, бүдүрүлгениң ажыктыын бүгү хемчег-биле бедидерин, техниктиг депшилгени дүргедеринн, материалдыг болгаш күш-ажыл чарыгдалдарын эвээжетпишаан, продукцияның шынарын экижидерин хандырар сорулгалыг тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар хүлээлгелиг Ол сорулгаларны шиитпирлээринче бүдүрүлгелер, организациялар, тудуглар, колхозтар болгаш совхозтар коллективтериниң, бүгү ажылчы чоннарның күженишкиннерин мөөңнээр херек.

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының ажылының түңнелдерин совет кижилер аажок улуг сорук киришкин болгаш чаңгыс эпсеткилдиг түүлдүгүнүүшкүн-биле хүлээп ап, ол түңнелдерни чоннуң чаагай чоруунуң дугайында, бистиң Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаар дугайында ленинчи партияның доктаамал сагыш салыышкынының херечизи кылдыр көрүп турар. Чурттуң ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы төлевилеттингеен планны амыдыраалга боттандырар, коммунистиг тургузуушкунуун бүгү участоктарында чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр дугайында шиитпирлиг чоруун медеглеп турарлар.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ)

Совет кижилер СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң доктаалын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чап-чаа доозулган сессиязының материалдарын сорук кириишкинниг хүлээп алган. Чурттаустуң ажылчы чоннары бо чылдың социалистиг хүлээлгелерин алдарыы-биле күүседиринче, беш чылдың доостур чылында бүдүрүлгениң ажыктыын улам бедидерин чедип алырынче бүгү күженишкиннерин салып турар.

АМЫДЫРАЛГА БОТТАНЫР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ийиги сессиязы совет улус бисти улам сорук кирип, чаа-чаа күш-ажылчы базымнарлыг болуруувусту улам магадылаан.

Беш чылдың дөрт чылдары чүткүлдүг болгаш чогаадыкчы күш-ажылдың чылдары болганын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы бадыткаан. Аңаа сессия 1975 чылда Күрүне планын болгаш Күрүне бюджедин чугаалажып көрген. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы иштики болгаш даштыкы политиказы бистиң бөгүнгү амыдыралывыста боттанып турары ол.

Ынчангаш Чадааананың «Сельхозтехника» салбырының ажылчыннары база инженер-техниктиг ажылчыннары бистер ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ийиги сессиязының материалдарын улам хандыр өөренип, ажылдап турар коллектививиске ону чугаалажып көрүп, боттарывыска бедиткен ажыл-ишчи хүлээлгелерни ап турар бис. Ол бүгү амыдыралга херек ырында боттаныр.

Б. ОНДАР,
механик.

ХЕЙ-АЪТ КИИРГЕН

Ак-Довурактың энергетиктери боттарының байырлалын күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг демдеглээн. ТЭЦ болгаш аңаа хамаарышкан бүдүлге коллективтери тодарадыкчы чылдың планын ноябрь айның 24-те күүсеткенин рапорттаан. Он бир айларның дургузунда пландан ажыр 2,8 млн квт-шак ажыг электри энергиязын бүдүрген, бодунуң хереглелинге ажыглаар электри энергиязындан 946 мун квт-шакты камнап алган.

ТЭЦ-ке хамаарышкан кислород станциязының коллективи планныг онаалдазын, бедиткен хүлээлгезин база-ла ажыр күүседип, эрткен айларның дургузунда 88 мун кубометр кислородту пландан ажыр бүдүрген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга бадылаттынган келир чылдың ондур улуг планнары мурнакчы коллективти чаа-чаа чедиишкиннерже улам сорук кирген.

Х. МОНГУШ.

ЧОРГААРАЛ

Декабрьның бо хүннери — өөрүшкүнүң болгаш сеткилсагыштың көдүрлүүшкүнүнүң хүннери. Совет кижилер СЭКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен Пленумунуң шиитпирлерни болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ийиги сессиязының түңнелдерни изи-биле деткип турар. Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлери амыдыралга боттанып турарын херечилээн, Совет Төрээн чуртувустуң улам ыңай чечектелиишкиннериниң эрге-ажыктарынче угланган, тургузукчуиштиң планын болгаш бюджедин таныжып көөрге, кижи чайгаар-ла чаа-чаа чогаадыкчы ажыл-ишче улам сорук кирер.

Ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустуунган, ажыл-ижин ада-чуртка өргүп турар совет кижиниң амыдыралын, күш-ажылын, сеткил-сагыжының чараш-каазын чуруп көргүзер хүндүлүг болгаш нарын хүлээлге бистерге — чогаалчыларга онаажып турарын медереп билип, үежилеривистиң овур-хевирин бедик утка-шынарлыг чогаалларга уран-мергени-биле илередирин боттарывыстың мурнунда салдынган чугула сорулга деп көрүп турар бис.

О. СУВАКПИТ,
чогаалчы.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МААДЫРЛАРЫНГА

Тыва автоэргелелдиң тоску беш чылды хуусаа бетинде дооскан шалыпчыларынга алдар болдурган кежээни Кызылда Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга транспорт, чазаглыг оруктар болгаш харылзаа ажылдакчыларының профэвилел обкому биле СЭКП Кызыл хооркому организастап эрттирген. Облпрофчөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбу кежээни ажыктан. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Н. Зюзинниң саналын ёзугаар слёттүң киржикчилери хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун чаңгыс үн-биле соңгаан.

Тыва автоэргелелдиң начальниги В. З. Сатаев слётка кылган доңчу илеткелинге транспортчуларның күш-ажылчы чедиишкиннеринге доктааган. Автотранспорт эргелелиңе хамааржыр 17 бүдүрүлге, автомашиналарның техниктиг ажаалдазын кылыр бир станция, автосептелге заводу болгаш өске-даа черлер боттарының планныг онаалдаларын ажыр боттандырар дээш багай эвес чедиишкиннерлиг болуп турарын ол айыткан. Амгы үеде автотранспортта ниитизи-биле 4222 кижи ажылдап турар, оларның 1895-и чоланчылар болгаш 407 инженер-техниктиг ажылдакчылар бар.

Автотранспортчулар тоску беш чылдың 3 чыл 11 айларында 1 миллиард 9 млн. тонна-километрни ажылдап кылган азы планын 102,4 хуу күүсеткен. Ооң иштинде № 1 автобудүрүлге бо чылдың он бир айларында планныг онаалдазын 107,6 хуу, № 2 АТБ—107,5 хуу күүседип, дээре көргүзүгаерлиг болганын илеткелчи демдеглээн. Ол ышкаш Кызылдың Пассажирлер автобудүрүлгези биле № 3 АТБ планныг онаалдаларын чедиишкиннинг боттандырганнар.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр автотранспорт ажылдакчылары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип турарын илеткелчи демдеглээн. Эргелелде 1270 кижи хууда социалистиг хүлээлгелерни алгылаан болгаш оларның дыка хөйү амгы үеде беш чылдың планын хуусаа бетинде боттандырып, келир онгу беш чылдың үлүүнде ажылдап турарын өөрүшкүлүг дыңнаткан. Ниитизи-биле Тывада 89 чоланчы амгы үеде 1976 чылдың үлүүнде ажылдай турар. Харын-даа бүдүн бригадалар безин тоску беш чылдың онаалдазын бүрүн боттандырып шыдаан. Олар болза, № 1 АТБ-де А. Шевченконун, М. Ивлевтиң, В. Мякишевтин, Ю. Зюзинниң удуртканы бригадалар болур.

— Бо слёттүң киржикчилери ийиги АТБ-ниң чоланчылары Н. Ф. Кулагин, Б. Н. Маров, К. В. Осинцев олар амгы үеде онгу беш чылдың ийиги чылы— 1977 чылдың март айның үлүүнде ажылдап турарын онзалап демдеглезе чогуур — деп, оратор чугаалаан.

Оон ыңай илеткелчи социалистиг чарышта, хүлээлгелер болгаш планныг онаалдалар күүселдезинде чедиишкиннер-биле кады көскү четпестерниң барын айыткан. Ылаңгыя Шагаан-Арыгның, Чадааананың, Хову-Аксының АТБ-лери бо талазы-биле онза хожудап, бо чылын ук автобудүрүлгелер чаңгыс-даа кварталда планныг онаалдаларын күүседип шыдаваан деп илеткелчи чугаалаан. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажыл шагы үзер чоруктар ам-даа чайлаттынмаан. Үүгле бо чылдың 11 айларының дургузунда эргелелде 4535 кижи-хүн халас барган. Автосептелге заводунда ажыл шагы үзер чорук дендии—250 кижи-хүн прогул болган.

Автотранспорт будүрүлгелеринде дагдыныкчыларның чаагай ажыл-хереклеринге ол доктааган.

Слётка ол ышкаш хөй мурнакчылар санал берип чүве чугаалаан. Бирги АТБ-де чоланчылар бригадири А. А. Шевченко бодунуң удуртканы ол коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннерин чыылганнарга сонуургаткан.

Ленин орденниң эдилекчизи, коммунист, үшкү АТБ-де чоланчылар бригадазының удуртукчузу А. Г. Жданов бодунуң бригадазының эрткен ноябрь айда беш чылдың планныг онаалдазын боттандырыпканын, боду амгы үеде онгу беш чылдың баштайгы чылы— 1976 чылдың май айның үлүүнде ажылдап турарын өөрүнге илеткээн.

«1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектерин болук шалыпчыларга автотранспорт, чазаглыг оруктар болгаш харылзаа ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң даргазы Ю. Н. Тихонов байырлыг байдалга тывыскан. Дыка хөй мурнакчыларга өртектиг белектерни бергилээн.

Слёттүң түңнелинде Тываның бүгү транспортчуларынга ол кежээниң киржикчилериниң кыйгырыын чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Беш чылдың маадырларынга тураскааткан ол байырлыг кежээ ажыл-херекти байдалга болуп эрткен.

О. НАМЧЫЛАК.

ЧУРУКТА: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Н. Зюзин № 2 АТБ-ниң чоланчызы И. Д. Ивановка «1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээн тыпсып турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РАПОРТ

Тоску беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаш, республика типографиязының болгаш ном үндүрер черниң коллективтери 1974 чылда номнар парлап үндүрериниң чыл программазын хуусаа бетинде, 1974 чылдың декабрь 23-те күүседипкен.

454,2 мун экземпляр тираждыг янзы-бүрү 77 аттарлыг номнарны парлап үндүрген.

СЭКП РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Партияның Бай-Тайга райкомунуң IV пленуму болуп эрткен. «Партдокументилерниң солуушкунунуң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында» СЭКП райкомунуң бирги секретары Д. С. Данзын-оолдуң илеткелин аңаа чугаалашкан.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер партдокументилер солуушкунунуң үезинде партия райкомунуң, эге организацияларының чоруткан ажылдарын түңнеп, моон соңгааргы сорулгаларны тодаргай айыткан.

Пленумга «Мурнакчы» колхозта партком секретары Д. Хертек, «Тээли» совхозта өшкү кадарчызы Х. Күжүгет, Тээлиниң № 2 сес чыл школазында партия организациязының секретары С. Иргит болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

СОҢГУКЧУЛАРГА ОТЧЁТТАР

Ийме суурның чурттакчылары ол кежээ клубтуң делгем залын долдур олурупканнар. СЭКП обкомунуң административтиг органнар кылдызиниң эргелекчизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты В. Д. Доруун-оол соңгукчулар мурнунга отчёдун кылган.

Республиканың Дээди Совединиң сессияларынга чугаалашкан айтырыглар талазы-биле шиитпирлер күүселдезин, республиканың, ооң иштинде Ленин аттыг колхозтуң ажылышчилериниң ажыл-агый, культура тургузуушкунунда чедиишкиннерин, моон соңгааргы сорулгаларын депутат тодаргай чугаалаан. Соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш бодунуң кылган ажылын база дыңнаткан.

Соңгукчулар депутаттың отчёдунга хамаарыштыр ажыктыг санал-онаалдарны бергеннер.

* * *

«Алдан-Маадыр» совхозтуң эң-не ыраккы одаларды Манчүректиң малчыннары чоокта чаа хойжу С. Д. Ашактың кыштаанга чыглып келгеннер.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары, район Совединиң депутаты Т. Ш. Сарыглар аңаа отчёдун кылган. Партия обкомунун X пленумунуң Тывага хой ажылын ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында доктаалын күүседир талазы-биле совхозта эвээш эвес ажылдар чоруттунганын демдеглээш, ажылда четпестерни чайладырынче кичээнгейни ол угландырган.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

* * *

СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң бирги секретары, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Н. П. Федоров Бүрен-Хем суурга соңгукчулар мурнунга отчёт кылган.

Тодарадыкчы чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш республикада хайыккан ажыл-ишти, 30 чылдар иштинде совет Тываның экономиказының, культуразының хөгжүлдезиниң дугайын эш Федоров чыылганнарга чугаалаан. Бүрен-Хемниң чурттакчыларының берген чагыглары канчаар күүсеттинип турарынга, кышкы үеде малчыннарның сорулгаларынга ол база доктааган.

В. МОЛЬБИ.

* * *

«Чыраа-Бажы» совхозтуң төп салбырының малчыннарының мурнунга аныяк хойжу, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Татьяна Куулар отчёдун кылып, бодунуң чоруткан ажылын тодаргай чугаалаан.

Хойжулар Д. Куулар, О. Монгуш, мал эмчизи М. Монгуш олар санал берип, депутатка чагыгларны берген. Салбырның хойжулары 1975 чылга уткуштур тус-туста бедиткен хүлээлгелерни алгылаан.

О. КАРА-САЛ.

Будапештиге белеткел ужуражыышкынның дугайында ДЫҢНАДЫГ

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Варшавага 1974 чылдың октябрьда болган Консультативтиг ужуражыышкынынга чедип алдынган дугуржуушкунга дүүштүр декабрь 19-тан 21-ге чедир Будапештиге белеткел ужуражыышкыны болган. Аңаа делегациялары киришкен партиялар болза:

Австрияның Коммунистиг партиязы, Бельгияның Коммунистиг партиязы, Болгарияның Коммунистиг партиязы, Киприниң күш-ажылчы улузунуң депшилгелиг партиязы, Чехословакияның Коммунистиг партиязы, Данияның Коммунистиг партиязы, Финляндияның Коммунистиг партиязы, Францияның Коммунистиг партиязы, Грециянның Коммунистиг партиязы, Югославияның Коммунистер эвилели, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы, Люксембургтуң Коммунистиг партиязы, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязы, Великобританияның Коммунистиг партиязы, Герман Коммунистиг партия, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы, Норвегияның Коммунистиг партиязы. Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязы, Италияның Коммунистиг партиязы, Португалияның Коммунистиг партиязы, Румынияның Коммунистиг партиязы, Сан-Маринаның Коммунистиг партиязы, Испанияның Коммунистиг партиязы, Швейцарияның Күш-ажыл партиязы, Швециянның коммунистери —Чөөн үеллиг партия, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Турцияның Коммунистиг партиязы.

Исландияның Улусчу эвилели ужуражыышкынга байыр чедирген телеграммазын чоруткан.

Ужуражыышкынның киржикчилери Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының белеткел талазы-биле чедиишкиннинг ажылдың кылдыгынга сеткил ханганын илергейлээш, ону улам ыңай белеткээр политиктиг, практиктиг айтырыгларның талазы-биле санал-онаалын калбаа-биле солушкан.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга чугаалажыр айтырыглар — Европага тайбың, айыыл чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал депшилге дээш демисел. Ужуражыышкынның киржикчилери чугаалажылга үезинде ол айтырыгларның талазы-биле боттарының партияларының сагыш-бодалдарын тайылбырлаан.

Будапешт ужуражыышкынына Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының редакция комиссиязын тургузар дугайында дугуржулга чедип алдынган. Ук комиссияның ажылынга ол партиялардың шуптузунуң делегациялары киржип болур. Варшавага болгаш Будапештиге болган ужуражыышкыннарга санал-онаал солушканын, ук ужуражыышкыннарның түңнелдерин барымдаалап турган, комиссия бодунуң ажылын организастаар. Акы-дуңма партиялардың дилээнин ёзугаар Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы ук комиссияны хуралдадырына болгаш ажылдадырына холбашкан сорулгаларны күүседирин бодунга хүлээнип алган.

Ужуражыышкынның киржикчилери конференцияның чугаалажыр айтырыгларының темаларынга холбашкан айтырыгларның талазы-биле семинарлар эрттирер деп саналдаан.

Акы-дуңма партиялар Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазыбиле чөвүлел хуралдың түңнел үе-чадазын дээди деңнелге эң дүрген эрттирери дээш туржуп турар. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды чедиишкиннинг доозары база ооң шиитпирлерин боттандырары чүгле Европа диптиң бүгү чурттарының болгаш улустарының эрге-ажыктарынга бараан болур эвес, харын бүгү делегейге быжыг тайбыңны, айыыл чок чорукту ылап догуниадырының хереэнге база дуза чедирер дээрзинге бүзүрел илергейлеттинген.

Европаның коммунистер төлээлекчилери ук диптиң демократтыг болгаш депшилгелиг бүгү күштерин сырый каттыштырарынче, чаңгыс эптиг болуурун чедип алырынче түүкүлдүүн база катап бадыткаан.

Ужуражыышкынның киржикчилери партиялар Европада эң соолгу фашистиг ёзу-чурумну узуткаары дээш демисел чорудуп турар Испанияның коммунистери-биле, бүгү демократтары-биле, Киприниң, Соңгу Ирландияның улустары-биле, империалистиг дарлалга удур, демократия, национал хамаарышпас чорук, тайбың болгаш социализм дээш делегейниң аңгы-аңгы диптеринде демисел чорудуп турар бүгү кижилер-биле чаңгыс эп-сеткилдиин илергейлээн.

Белеткел ужуражыышкынының ажылы билчиишкиннинг, деңгергелиг болгаш пролетаржы чаңгыс эп-сеткилдиг эрткен.

* * *

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының белеткел ужуражыышкынында Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының делегациязы белеткел ужуражыышкынына киришкен акы-дуңма партияларның делегацияларынга алдар кылдыр хүлээп алыышкын эрттирген.

ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Бела Биску хүлээп алыышкынга чүве чугаалаан.

* * *

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының редакция комиссиязы 1974 чылдың декабрь 21-де Будапештиге баштайгы тургузукчу хуралын эрттирген.

ПАССАЖИР—АВТОБУС — ОРУКТАР

Чоннуң орук харылзаазын эжижидеринге хамаарышкан чагаалар бистиң номчукчуларывыстан эвээш эвес кээп турар. Оларның аразында автотранспорт ажылдакчыларының ажылында четпестерни болгаш эки түүлдерни илереткен, чамдык чурттакчылыг суурларның аразында автобустарын доктаамал чорувайн турарының дугайын биске бижээн.

Автотранспорт ажылдакчыларынга, ылаңгыя автобус чолаачыларынга өөрүп четтирген илереткен чагааларны база-ла эвээш эвести ап турар бис. Ылаңгыя Каа-Хем районнуң улуг-улуг чурттакчылыг суурларын шуптузуп эргий даваразы келир автобустарны тургузуп эгелээнге чурттакчы чоңга кончуг таарымчалыг бооп турар. Удавас Ильинка — Бүрен-Аксы суурларның аразында орук септеттинерге Кызылдан үнген автобустар районнуң ийи талазындан дескиндир эргип эгелээр: чамдыктары Кызыл—Кур-Чер—Балгазын — Ильинка — Сарыг-Септээш дедир Кызылга келир, өскелери хемнин оң талазында суурларны эргип чоктаашы, Ильинка четкеш, Балгазын таварты Кызылга кээр. Ол чорук чоннуң аргыжарынга кончуг таарымчалыг болур.

Каа-Хем районнуң удуртур органнары республиканың автотранспорт эргелери-биле ыяк дугуржуп, оруктар септелгезин доктаамал чорудуп турган, бо айтырыгны чогумчалыг кылдыр шинтпирлээн. СЭКП Эрзин райкому болгаш райкүүском пассажирлер аргыштырылгазын эжижидер дээш боттарындан хамаарышкан айтырыгларны эки шинтпирлеп турар. Районнуң оруктарын сертеттирип, автобус хондурар улуг гаражты тускайлап бергениниң ачызында ол районнуң төвүнче эрткен күстен эгелеп чылыг, чымчак, улуг автобус чоруп эгелээн. Аңаа хамаарыштыр өөрүшкүүнүң сөстерин илереткен чагаалар биске келгилээн, оларның чамдыызы солунга парлаттынган.

Ындыг болзажок пассажирлер аргыштырылгазының четпестерни айыткан, чамдык черлерже чаа маршруттарны ажыдарын саналдаан чагаалар биске кээп турар. Редакция ол чагааларның утказын чогуур черлерге дыңнадып, харылсалгалыг чамдык ажылдакчыларның тайылбырын ап турар.

Амгы үеде республикада четчир санныг автобустар бар. Кол-ла чүүл суурлар аразында оруктарның септеттинмээн бооп турарында. Күрүнеин автоинспекция черинин Автотранспорт министерствозунуң айтыышкынын өзугаар пассажирлер транспортунун чоруурунга таарышпас, кызыы азы септеттинмээн оруктарже автобустар чорударын хораан. Транспортчулар ону шыңгыы сагып турар. Ынчангаш чамдык черлерден «Чүүк машиналары үргүлчү чоруп турар чер-ле болгай, автобустарны чорутпас чүве-дир» дээн хевирлиг хомудалдар кээп турар. Оон чылдагааны чүгле транспортчулардан хамаарышпас.

Маңаа холбаштыр чамдык фактыларны сайгарып көрээлиңер. Тес-Хем райондан **Чооду Эртине** болгаш оон-даа өскелер районнуң чурттакчылыг суурларының аразында автобустарның доктаамал чорувайн турарының дугайын биске бижээн.

Бо айтырыгны шинтпирлээр дээш республика төвүнден тускай комиссияларың аңаа чоруп турганының дугайын номчукчулар билир, ол дугайында материалдар солунга үнүп-даа турган. Ынчалзажок райкүүскомнуң талазындан дээштиг хемчеглер албаанындан ол ам-даа келир шинтпирлеттинмээн. Тестиң көвүрүүнүң чанында кызаа черлерни эткен-даа болза Самагалдай суурда «Икарус» хондурар гараж тывылбасташ туруп берген. Декабрь айга чедир ону гостиница чанынга даштыгаа хондуруп турда, бир дүне машинаның мотору болгаш өскедаа кезектери доңуп үрелген.

Ам ол автобус аңаа хоймайн Кызылче дедир ээп кээп турар. Мооң мурнунда ол эртенин-не Берт-Даг четкеш, Кызылче ээп турган болза, ам ынаар чорбастай берген. Ол чорук пассажирлерге таарымча чок бооп турар. Автобус хондуруптар гаражтар Самагалдайның милиция болгаш аннырытывыш черлеринде бар. Районнуң удуртур органнары ол организацияларның удуртукчулары-биле дугуржуп чадашканындан бо айтырыг шинтпирлеттинмейн турар.

Кызылдың чурттакчызы **Монгуш Кошкар-оол** болгаш Шагаан-Арыгның чурттакчызы **Максим Дунгар-оол** Кызылдың кудумчуларында чоруп турар № 10 автобустуң маршрудун катап тургузар, Шагаан-Арыг—Эйлиг-Хем аразынга автобус шимчээшкинин ажыдар дугайын биске бижээн. Бо айтырыглар чедимчелиг кылдыр шинтпирлеттинген.

Өвүрүнүң Саглы суурунуң чурттакчылары **Ооржак Чигжит, Далбый Ооржактың** автобус шимчээшкининге хамаарыштыр бижээн чагааларын хамаарышкан черлерден өөренип көрүп турар.

Амгы үеде келир чылын кылыр ажылдарының хемчээли тодараттынып турар. Чер-черде районнар Советтериниң күүс комнары, орук-тудуг организациялары оруктар септелгезинин база тудуунун талазы-биле кылып чорудар ажылдарны баш удур дөзевилеп, бадыладыр апаар. Чижээлээрге, Тес-Хем районда чаа тургустунган О. Шыныаа биле Самагалдай аразында орукту септеп саартыр болза, өлче автобус чорудун болурунуң бүгү барымдаазы бар.

Партийжи амыдырал

Даандырган ажыл-херекке харыысалга

СЭКП-ниң XXIV съездизинин болгаш партия Төп Комитединин декабрь (1973 чыл) Пленумунун айтыышкыннарынга дүүштүр даандырган ажыл-херекке коммунист бүрүзүнүң болгаш кадрларның харыысалгазын бедидер талазыбиле Эрзин районнуң партия организациялары чамдык ажылдарны чорудуп келген. Харыылап турар участогунда ажыл-херек дээш хууда харыысалга дугайында айтырыгларны СЭКП райкомунун бюрозунга, партия эге организацияларының секретарьларының болгаш оларның оралакчыларының семинарларынга өйөйде чугаалажып турар.

«Мөрен», «Коммунизмче орук» колхозтарда болгаш өске-даа коллективтерде партия организациялары ол дугайында айтырыгларны бо чылын коммунистернин хуралдарынга чугаалажып, оон күүседдезин доктаамал организастап турары-биле оларда ол чугула ажыл-херек өскелерден дээре тургустунган. Ол-да база өске-даа парторганизациялар партия документилериниң соңуушкунунуң үезинде чоруттунган ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин ажылгавышаан, хуралдарга болгаш партбюроларга коммунистернин отчётларын, дыңнаңыгларын алырын үргүлчүлеп турар. Ол бүгү кадрларның харыысалгазын бедидеринге дээштиг салдарны чедиргени чугаажок.

Районнуң партия организациязының бо угланышкынбиле чоруткан ажылының түннелинде чамдык багай эвес экономиктиг көргүзүглер чедип алдынган. Район дүк садарының чыл планын ажыр күүсеткен, эт, сүт салдарының кварталдар планнары күүсеттингилээн. Үлүс ажыл-агыйының өске адырлары база чамдык эки түннелдерни чедип алгылаан.

Даандырган ажыл-херекти ак сеткилдиг күүседир, боттхарыысалгазы бедик, ниитизиниң үүле-хөрээнге боттарының улуг-хуузун харам чокка киирип турар коммунистер бисте эвээш эвес. Ындыгларга ССРЭниң Дээди Совединин депутаты, «Чаа орук» колхозта эш Соян Алдын-оол удуруткан аныяктарның № 1 хойжу бригадазында аныяк коммунист Салчак Александра Кашкаевнаны киирип болур. Александра Кашкаевна төрүүр чүс хойга онааштыр чүс хураганны алыр, хой бүрүзүнден 2,2 кг дүктү кыргыыр социалистиг хүлээлгезин дыка ажыр күүседип, херек кырында түске онааштыр — 137 хураганны, бир хойдан-на 2,4 кг дүктү кыргын алган. Колхозта бүдүрүлгениң мурнакчызы болурундан ангыда, ол ында партбюронун доктаамал болгаш түр даалгаларын чогуур ой-шаанда ак сеткилдии-биле күүседир төлептиг коммунистернин бирээзи.

Ол-ла колхозта хоочун коммунист, пенсионер Ойдуп Соян Майдырович назы-хары догүй-даа берген болза, партбюронун даалгаларын төлептиг күүседип, коммунистернин болгаш чоннун хүндүткелин чаалап алган. Эш Ойдуп хойжу бригадада партбөлүктүн удуртукчузу. Хоочун коммунист ук бригаданың ай санында болуп турар хуралдарының мурнуу чарында коммунистерни чыгаш, хуралга чугаалажыр айтырыгларга хамаарыштыр оларның саналдарын ап, ук хуралдарны бедик утка-шынарлыг кылдыр эрттирип турар. Ол хостуг үелеринде бригаданың хойжуларын кезий, олар-биле беседалажып база бригада төвүнде кызыл-булуннун дерилгезин кылып, аңаа көскү агитацияның дээштиг хевирлерин биллилии-биле ажыглап турар. Бригада бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр чүс хураганны алган болгаш күрүнеге дүк садар хүлээлгезин ажыр күүседип, янзы-бүрү чылдагааннардан малдың хораар чоруун эрткен чылдың деннелиинден дыка эвээжеткен. Бригада кежигүннери 18 өрегеден тургустунган. Оларның иштинден корум-чурум үрээн кижи чаңгыс-даа чок. Бо хүннерде олар кыштаглаашкынны организастыг эрттирер дээш шудургу ажылдан турарлар.

1938 чылдан бээр СЭКП кежигүнү Степан Содунамович Комбу «Чаа орук» колхозта партбюро секретарының өралакчызы хүлээлгезин күүсетпишаан, колхозта улусчу контроль болүүнүң даргазы болуп, партийжи даалгаларны ак сеткилдии-биле күүседип турар. Эш Комбу колхозта улусчу контроль болүүнүң кежигүннери-биле кады № 4 хойжу бригадада малдың отчётучёдун хынап, хенертен санаашкынны чоруткан. Оон түннелинде бригададан 200 баш хойнун дудагдалы илерээн. Ону бурулуг кижилерден чогуур ой-шаанда телефони-биле колхоз баштаар черинче шилчиткен. Улусчу контроль болүү колхозта кыварчаар материалдарның чарыгдалынга шынгыы хыналдаларны чорутканының түннелинде, аңаа ажыр чарыгдалдар эвээжээн.

«Коммунизмче орук» колхозта аныяк коммунист Яндак Даваа-Самбуу чыл бурунгаар Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунун зоотехния салбырын дооскаш төрээн черинге хойжу бригадага бригадирлей берген. Оон ажылын эжижидер дээш ол шудургу ажылдаанының түннелинде бо чылын бригада ниитизи-биле төрүүр чүс хой бүрүзүнден-не чүс хураганны камгалап ап, күрүнеге дүк садар планын ажыр күүседип, колхозтуң өске бригадаларын мурнай кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын доозуп, кодан бүрүзүн сүт-биле болгаш малдың өске-даа чемнери-биле хандырар таарымчалыг байдалды тургускан. Бригаданың хойжуларының чедип алган чедиишкиннерин бедии-биле үнелээш, Совет Тываның 30 чылын таварыштыр Тыва АССР-нин Дээди Совединин Президиуму Хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

«Мөрен» колхозта коммунист Александра Кыргысовна Намдак ында ВЛКСМ комитединин секретарынга 1967 чылдан бээр бо хүннерге чедир-ле үзүктел чок ажылдан келген. Ол комсомол комитеди республиканың болгаш районнуң ажыл-агыйларында багай эвес ажылдыг ВЛКСМ комитеттериниң санынга кирип турар. Ол-ла чылдарда эш Намдак колхозта партбюронун секретарының өралакчызынга сонгудуп, ол партийжи даалганы база-ла ак сеткилдиг күүседип турган. Ол ам бүгү колхозчуларның хүндүткелин чаалап алган болгаш ында хөрээженнер чөвүлелиниң даргазында ажылдап турар.

Республиканың алдарлыг малчыны, Ленин орденниг эдлекчизи, ол-ла колхозта коммунист эш Намдал Орус бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 107 хураганны ап, хой бүрүзүнден 2,2 кг дүктү кыргаан. Орус Сандыкчапович Намдал бо чылын 40 ажыг тонна бөдүүн мал чемнерин бодунун күжү-биле белеткээш, кыштааңда чедирип алган болгаш төрүүр дөрт чүс ажыг хойга чаа кажааны кыштааңда тудуп (хураган кажаазы-биле кады) ажыглалда киирген.

Даандырган ажыл-херекке бедик харыысалгалыг бо дег коммунистерге ол-ла колхозта мурнакчы хойжу коммунист Белчээ Мамааны, районнуң амыдырал хандырылга комбинадында хоочун мастерлериниң бирээзи коммунист Мария Суван-оолду; тудуг-септелге участогунуң мурнакчы ажылчыны коммунист Лопсан Төмүр-Хөөнү, Эрзин райпозунда бухгалтер, аныяк коммунист Анай Соянны болгаш өске-даа хой-хой эштерни хамаарыштырып болур.

Үстүнде адаан болгаш өскедаа хой-хой эштер даандырган ажыл-херекке бедик харыысалгалыын көргүзүп, чоннун хүндүткелин чаалап ап, коммунистин адын кажан кезээде, каа-даа бедик кадагалап чоруур эштер-дир.

Оон-биле чергелештир партияның болгаш чоннуң идегелин бүзүретпес, даандырган ажыл-херекке харыысалгаазы чавыс чамдык ийи-чангыс коммунистер бисте база бар. Аңаа холбаштыр чамдык чижектерден көрээл.

Эрзин ортумак школазынга башкылап турган коммунист Артаев Сынай ажылынга ээ-харыысалга чокталып, арагаже хандыгып, ажыл шагы үзүп турган фактылары дээш коллективте коммунистериң хуралынга каш удаа чугаалажып турбуже, оон кандыг-даа түннел үндүрбейн, башкы ажылындан хостаттырган. Мөрен сес чыл школазының директору турган коммунист Баяндай Түменей өөреникчилер сөөртүп чораан машиназының чолаачызы-биле кады орукка арагалааш, машинаны андарганының түннелинде өөреникчи уругларның бирээзи озалдакка таварышкан. Школа директору турган коммунист Т. Баяндайның үстүнде харыысалга чогу-биле үүлгеткен хөрээн СЭКП райкомунун бюрозунга чугаалашкаш, партия кежигүнүнден үндүргеш, хоойлу органнарынче шилчиткен. «Чаа орук» колхозта аныяк коммунист Лоовай Наадым колхозта партия организациязы мал ажылынче үнери-биле даалга бээрге, оон ойталаан.

Бо үстүнде чижектер болза кадрларның харыысалгазын бедидер дугайында чамдык партия организациялары амдаа кошкак кичээнгей салып турарын херечилеп турар-дыр. «Чаа орук» колхозта партия организациязы (мурнунда турган секретары Ч. Дангыт), районнуң амыдырал хандырылга комбинадында болгаш коммунал ажыл-агый конторазында парторганизация (секретары В. Дарыма) бо айтырыгны ээрецгей көөр, ол дугайын хуралдарга ховар чугаалажыр, кадрлардан, ылаңгыя коммунистерден негелдени кошкадып турганын маңаа айтыр апаар.

Бистин партиявыстың амгы үедеги негелделеринге дүүштүр даандырган ажыл-херек дээш коммунистерден, ажылдакчы бүрүзүнден негелдени күүтелдирип, бо талазыбиле ам-даа дээштиг, шудургу ажылдарны чорудары районнуң партия организациязының бир чугула сорулгазы болур.

А. МОНГУШ,
СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

КОЛХОЗ ШӨЛҮ

Смоленск черинде «Кызыл эки турачы» колхозтуң кассазынга бо чылын продукция саарганындан миллион рубль кирген. Ажылагый бүгү үүлдер талазы-биле орулгалыг болган: аңаа тараа культураларын гектардан-на 30 центнери, картофельди— 265 центнери алган.

— Бистиң шөлдеривисте өскерилгелер тоску беш чылда оңза көскү болуп турар —деп, колхозтуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ф. С. Васильев чугаалап турар.—Черниң дүжүдүн, чаагайжылдарының айтырыын комплексилиг шинтпирлеп турар бис» хөрээнүй ажылдап кылырын эжижидери-биле болгаш органиктиг база минералдыг чемишчидилгелерни чөп ажыглаары-биле чергелештир бедик дүжүттүг сорттарны тып ап, өстүрерин база оралдажып турар бис. Ол ынчаарда чарыгдалдар эвээжээр, а алыры хөй болур.

Кижилер эки ажылы дээш, камналгадыы, инициативалыы, чогаадыкчы ижи дээш, хөй төлевирни алырлар. Чарыштың мурнакчыларын шаңнап-мактаарының ылавылалдыг системазын колхозта ажылдап кылган, ол болза кылдынган ажылдың хемчээлин болгаш шынарын барымдаалап турар. Бүгү хову бригадаларының бот-орулга-чарылгалыг болурун организастаан. Продукцияның единицазынга хамаарыштыр эвээш чарыгдалдар үндүрүп турган, улам бедик дүжүттү алган бригадаларга ажылдың төлевири база хөй болур.

Шынар дээш чарыш мергежилди бедидеринге, коллективтиг, харыысалгалыг, хумагалыг болурунга чедирер. Машина — трактор парыгында эки ажаалдазының хараазында бүдүн хевээр арткан, оң болгаш оон хой-даа чыл «стажтыг» тракторларны, комбайнларны көрүп болур.

Колхоз баштаар чери чурттанга тудуунга чыллын-на хөй түүнүг-акша-хөрөнгини үндүрүп берип турар. Ында ам архитекторларның ажылдап кылганы план өзугаар чаа суурну тудуп турар, аңаа хову-шөлдүң ишчилеринге коммунал талазы-биле таарымчалыг бүгү үүлдерни турган турар.

(СЭТА-ның корр).

СМОЛЕНСК.

АРТЫГ ДОЛУ ОЛЧА

Барыын-Хемчик районнуң девискээри Актар, Баян-Кол, Аянгаты, Ак-Хем баштары тайгаларда бо чылын диңиң элбек болган. Чадаананың «Хемчик» аңныыр-тывыш черинин Ак-Довуракта салбырының эргелекчизи Успун-оол Кунзеннаадан аңныыр сезонунуң чоруп турарын сонуургап айтырдым.

— Аңныыр сезонунуң эгезинде районнуң 81 аңчылары керээ чаргаш, ырак тайгаларже аңнап чоруткан. Ам оларның чамдыызы кээп, өлүрген аңының кежин дужаагаш, катап аттанып-каннар. Кээп турар аңчылар колдуунда диңиң кежин хойну эккел турарлар. Мен 10 мун хире акшаның өлүүн хүлээп алыр планныг мен, а ол ам ырактa ажып, 15 мун чедип тур—деп, ол чугаалады.

Чоокку хүннерге чедир белеткел салбырынга 7200 ажыг диңиң кежи болгаш өске-даа аңнарның кежи киргеп. Киргеп кештерни Красноярскиже чорудуп турар. Аңнап чораан аңчылардан Маадыр-оол Шагдыр —309, Андрей Ооржак — 316, Аттыг-оол Хомушку — 296, Төгүй-оол Саая, Очаа Саая олар 200-200 ажыг диңнерни тус-тузунда өлүрүп, аңчы өөрүнден хөй «олчалыг» болуп, күрүнеге хөй «чымчак алдынны» дужааганнар.

Кызыл-Мажалыктың чурулга мастерскаязының чурукчузу, комсомолчу Седип-оол Монгуш бодунуң шөлээзинде бо чылын бир дугаар аңнааш, 89 диңнин, бир улуг бөрүнү өлүрген.

«Хемчик» аңныыр-тывыш черин Ак-Довуракта салбырны ажытканы аңчыларга эвээн ажыктыг болуп, олар аңчыларга оок-чемзек болгаш өске-даа аңныыр херекселдери-биле хандырган. Салбыр ажыттынган болганда ону чогуур оран-сава-биле хандырбайн турар. Ам аң кежин олар боттарының хуузунда чурттап олурары бажыңнарында хүлээп ап турарлар. Ак-довуракчылар аңныыртывыш салбырының бичии бажыңының адрезин билир-даа болза, өскээртен келген кижи ону тып алыры берге. Чамдык аңчылар өлүк хүлээп алыр черни Кызыл-Мажалыкка айтырып, дилеп-даа чоргулаар. Ынчап чорда чамдык аң кештери чарыгдаттына бээр таварылгалар бар. Чоокку үеде аң хүлээп алыр тускай пунктудан, складтан туттуруп, өлүктүң оскээр чоруй баар таварылгаларын шыңгыы контрольдаары «Хемчик» аңныыртывыш черинин удуртукчуларындан негеттинип турар.

Х. МОНГУШ.

Кызылдың «Саян» универмагының эр улус хеви садыглаар салбырының Нина Андреевна Гарниловага удурткан 7 кижилиг бригадазы тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының даалгаларын күүседир дээш күженишкиннинг ажылдап турар. Бригада ноябрь айда бараан саарылгазының планын 120 хуу күүсеткеш шилчиир вымпел болгаш акша шаңналын алган.

ЧУРУКТА: салбырның эргелекчизи бригадир Н. А. Гарнилова садып алыкчыга бараанны сүмелеп турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

„Шамбалыгның“ БАЗЫМНАРЫ

3. ЧАА ЧЫЛГА ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Хойжу бригаданың төвүнде турар ийи кодан хойнуң ажаалда, чемгерилгезин, кажаа-хораазын, чем рационун болгаш чылыг суг турар саваларны аңаа келген хойжулар улуг сонуургал-биле көргеннер. Аңаа хойжулар аразынга солун чугаа-соот болду.

— Хой оолдаашкынынга канчаар белеткенин тур силер?—деп, хойжуларнын бирээзи коданнын эзи—Сат Кызыл-оолдан айтырды.

— Чаш хураган хүлээп алыр чылыг кажаам беден — деп, ол харыылады. — Ам барын көөр бис.

— Даштындан көөрге-ле арга кылдыр сагындырар, а ишти магалыг кажаа ышкажыл мон.

— Аажок чылыг. Көрүнердаан, адаанда өдээ кеңгүс курган.

— Септеп алганын-даа шыырак-тыр аа?

Оон соонда Сат Кызыл-оолдун чаш хураганнар доруктурар кажаазынга бардывыс. Оны улуг кажаанын иштинде кылган. Шынап-ла тулдур чылыгдаан. Иштинде от салыр печка безин бар.

— Тулган кажаа-дыр мон — деп, Монгуш Алдын-оол үнелей-дир.

— Мындыг кажаалыг болза, чүгле хураган оскунар боор — деп бирээзи оны деткиди.

Хураган кажаазын көрүп туруп, хойжу Ооржак Комбуштай чугаалады:

— Мээң коданымда мындыг чылыг кажаа чок. А ол дугайында айтырыгны директорга-даа, кол зоотехникке-даа тургустум. Чылыг кажаа ам-даа чок, өлдеп чүве. Хойларым оолдап эгеледи.

— Кылдырып бээр бис — деп, директор Сергей Дөңгүнович аңаа харыылады.—Хураганны серинн черге доруктуруп база болур чүве болгай. Эрткен чылын сээн ол кыштаанга турган хойжу хураганнарны чылыг кажаа чокка доруктурган. А түннели багай эвес—100 хойдан 93 хураган. Ол-дур. А сен чылыг кажаа негээн-дир сен.

— Негевес аргам чок, даргам—деп, Комбуштай мындыг. — Ол хойжу улуг хой кыштаткан болгай. А мээнии — дүнгүжүн төрүүр тогдулар ышкажыл. Ынчангаш чылыг кажаа херек...

Көрүлде сөөлүнде хойжулар кызыл-булунга өлүрүпканнар. Тоску беш чылдың дөртү, тодарадыкчы чылының түннелин үндүрген хурал аңаа болган.

Хойжу бригаданын бригадири Салчак Даш-оол дыңнадыг кылгаш, түннелинде мынча диди:

— Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылын бистин совхозтун хойжулары багай эвес түннелдерлиг дооскан. Хой бажын өстүрериниң планын ажыр күүсеткен, дүк база хой эзди садарының планын ажыр боттандырган. Бисте мурнакчы хойжулар-даа эвээш эвес. Ол бүгү эки-дир харын. Ынчалзажок четпестер база бар. Хойну чидирер, самчыгдаңр чоруктар турду. Ниитизи-биле бир бөшка онааштыр ап турар дугувус амдаа эвээш. Оон ыңай, чаш төл доруктурганын ап көрээлинер даан. Совхоз төрүүр 100 хойга онааштыр 83-ле хураган алган-дыр. Ону эки деп болбас. Бир эвес бүгү хойжулар мурнакчыларның деннелинге турган болза, көргүзүүвүс оон-даа бедик турар ийик. Ынчангаш бистиң ажыглаваан курлавырларывыс улуг. Тоску беш чылдың доозукчу чылында уламна бедик көргүзүглерни чедип алыры-биле хойжу бүрүзү улуг күженишкиннинг ажылдаар ужурлуг. Бо хуралга чаа хүлээлгелер алыр бис. Хойжу бүрүзү бодунун болдунар аргазын, курлавырын шүгдүнүп көрзе чогуур-дур.

Хойжуларның ол хуралынга социалистиг чарыштын түннелин үндүрген. Чарыштын мурнакчылары хойжуларны ниитизи-биле 8 мун ажыг рубль-биле болгаш 31 баш хураган-биле шаңнаан. Тус-тус хойжулар 100-тен 320 чедир рубльди, 2-ден 5 чедир хураганны немелде төлевирге алган.

Хойжуларга шаңнал төлевири бээрин бо совхозта кончуг шын таарыштырган. Өске ажыл-агыйлар шаңнал төлевирни чүгле коданда улуг кадарчыга берип турар болгай. А «Шамбалыгда» ындыг эвес. Чижээ, төрүүр 100 хойдан 110 хураган алган, совхозка бирги черни эзлээн Монгуш Семис-оолдун коданын 15 хураган-биле шаңнаан. Ынчаарга шаңналга берген ол хураганнарны ук коданга дузалажын, хураган доруктурарынга киришкен сакманщиктерден эгелээш, улуг кадарчыга чедир, кижи бүрүзүнүң киирген улуг-хуузунун хире-чергези-биле хуваап берген. Акша шаңналын база ынчаар таарыштыр тывыскан. Шаңнал төлевирни шак ынчаар чөп хуваар чорук хой ажылында киржип турар кижилерниң материалдыг сонуургалын бедидери, ажылы дээш харыысалгазын улгаттырары чугаажок. Өске ажыл-агыйлар шамбалыгжыларның ол аргазын ажыглаар болза чогуур.

Тоску беш чылдың сөөлгү доозукчу чылы— 1975 чылда совхозтун хойжуларының алыр социалистиг хүлээлгелерин чугаалажырынга идиг болган. Тус-тус хойжу бүрүзү бодунун аргаларын, курлавырларын шүгдүнүп турган, ниити планныг онааалдадан дыка бедик хүлээлгелерни алгылаан. Чижээ, совхозка ниитизи-биле төрүүр 100 хойдан 85 хураган, хой бүрүзүнден 2,6 кг дүк алыры планнаттынган болза, тус-тус хойжулар 90-дан өрү 106 чедир хураганны менди доруктурарын, хой бүрүзүнден 2,8—3,4 кг чедир дүктү алырын хүлээнген.

Ынчангаш «Шамбалыг» совхозтун хойжулары 1975 чылда хойнун баш санын 11 мун чедирер, 100 хой бүрүзүнден 90 хураганны алыр, 25 тонна дүктү күрүнеге садар, садар хойнун ортумак дириг дензизин 50 кг чедирер, малга четчир санныг чемни белеткээр социалистиг хүлээлгени алгаш, кожазы «Тиилелге» совхозтун хойжуларын чарышка кыйгырган.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: хойжу бригаданың бригадири Салчак Даш-оол хойжу Дере Сейнек-оол-биле чугаалажып тур.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

(Эгези № 297, 298 солунда).

«Көдээ специалист—чогаадыкчы иштиң кижизи» деп үүлге хамаарыштыр

КОЛХОЗ БУХГАЛТЕРИ

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай интенсификастаар херекке специалистерниң ролюн бедидер талазы-биле сорулгалар дугайында айтырыгны СЭКП обкомунун чоокта чаа болуп эткен III пленумунга чугаалажып көрген болгай. Бо талазы-биле өйү келген негелделиг айтырыгларны республиканың совхозтарының бүдүрүлге каттыжышкынының кадрлар кылдызиниң начальниги И. И. Ещенконун «Шынга» парлаттынган «Специалист — чогаадыкчы иштин кижизи» деп үүлүнде база-ла көдүрүп турар. Ол чүүлүг хамаарыштыр мен бодумнун бодалымны солчуп, Систиң «Мурнакчы» колхозтун чижээзиден чамдык фактылар-ны көргүзер бодадым.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаары бирги чергениң айтырыы болу берген амгы үеде көдээ специалистериниң ужур-дузазы болгаш харыысалгазы кончуг бедип турар. Көдээ специалистер бодунуң эрге-хүлээлгезин ылаптыг күүседип, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, даандырган ажыл-херек дээш бедик харыысалгалыын медереп билип турар ындыг черлерде ажыл-херек чедиишкиниг чоруп турарын амыдыралдан көрүп турар бис.

Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинге дыка хөй чүүлдер кол бухгалтерден хамааржыр. Ажыл-агыйның иштинге бот-орулга-чарылганы боттандырарын ап көрээлиңер. Маңаа бухгалтер болгаш экономист чокка хоржок. Борта холбаштыр бистиң «Мурнакчы» колхозтуң кол бухгалтери Монгуш Шойдакович Күзеңниң дугайын чугаалар бодадым.

Монгуш Шойдакович 1959 чылда колхозка санакчылан ажылдап эгелээн. Ажылга кызымак, ак сеткилдиг, саналга кылырынга мергежилдиг ол кижи каш чыл эрткенде-ле колхозтуң кол бухгалтери апарган. Колхозтуң бухгалтер аппарадының ажылын эжижидер дээш Монгуш Күзеңниң эвээш эвес күженишкинни үндүрген. Оон ачызы-биле колхоз бухгалтериязының сан-хөө документациязы чурумчуттунган.

«Мурнакчы» колхоз сөөлгү каш чылдарда улаштыр орулгалыг болуп келген. Колхозтуң күрүнеге-даа, өске организацияларга-даа төлээр өрези чок. Колхозка албан организация черлериниң, колхозчулардан төледи өрени чогуур үезинде эгиттирери Монгуш Күзеңниң чедип ап турар. Колхоз бодунун кежигүннери-биле болгаш өске организациялар-биле санажылгаларны чогуур өйүнде кылып турар.

Тоску беш чылдың эгезинден бээр алырга, «Мурнакчы» колхоз 1971 чылда 109 мун хире, оон дараазында чылда 106 мун рубль, а эрткен чылын 104 мун рубль ариг орулганы киирип алган. Бо чылдың баштайгы түннелдефинден алырга, 105 мун рубль орулганы алыр. Санажылга документациязын тодаргай кылып, өре-төлевирни бүрүү-биле эгиттирип турган чорук колхозтуң орулгалыг болурунга идигни берип турар.

Ажыл-агыйның иштинге адырлар айы-биле үчётту колхозта тус-тус кижилер харылап турар кылдыр тургускан. Чижээ, техниканың үчёдун Аракчаа Чечекмаа, малдың үчёдун Таисья Оолакай кылып турар.

Кол бухгалтер чүгле болунуң албан-хүлээлгезинге идепкейлиг эвес. Ол—мурнакчы хой-ниитичи. Монгуш Күзеңниң колхозта экономика өөренир болгүмнүн пропагандизи, ында улусчу контроль болүүнүн удуртукчузу болгаш Шуй көдээ Совединин депутаты.

Х. КУДУРУКПАЙ.

Чаа чүүлдүң тайылбыры

БАЛЫК „ЦЕГИНИҢ“ КУРЛАВЫРЛАРЫ

Таганрогтуң, Новочеркасскиниң болгаш Ростов областың өске-даа хоорайларының магазиннеринге чаа туткан дыка хөй балыкты бо-ла садыгланган турар. Ону кудумчуларда — тускай авто-доскаарларга эккелген-даа саткан турар.

Доннуң балыкчылары эрткен чылдындан-даа хөй — чүс муң центнер ажыг карпты, докпак-балыкты, ак амурну тутканы.

ССРЭ-ниң Балык ажыл-агыйының министерствозунуң иштики сугларга балык өстүрер болгаш балыктаар талазы-биле хол эргелелиниң начальнигиниң орулакчызы С. Ф. Шабалин СЭТА-ның корреспондентизинге мындыг тайылбырларны берген.

— Чурттуң балык өстүрер ажыл-агыйларының хөлдери болгаш хөөлбектери барык ийи чүс муң гектар чедип турар. Оларның хөй кезиинде күскү сезон колдуунда доозулган. Белоруссия, Латвия, Литва даалгаларын хуусаадан эрте күүседипкен. Дөрткү тодарадыкчы чылдың планнарын Россия Федерациязының, Украинаның, Арменияның, Ортаакы Азияның республикаларының болгаш өске-даа черлерниң тускай балыкчы колхозтары, совхозтары күүседириниң кырында келген.

Ажыл-агыйның бо адырының ажылдакчыларының мурнунда төскү беш чылда улуг сорулгалары туруп турар: хөөлбектерге балык өстүрериң, оон балык тудуп алырын 2,7 катап көвүдедир херек. А ол дээрге, «ак-көк фермалардан» 1975 чылдан эгелеп арыг сугга өстүрген 1 миллион 700 муң центнер балыкты садыг четкизинге киирер дээни ол-дур.

Ол программаны күүседириниң кол-ла оруу—балык өстүрүп, тударының ажыктыг чоруун улгаттырары, суг хөөлбектериниң шөлүүнүң единица бүрүзүнден бараанныг продукцияны алырын улгаттырары бооп турар.

Чижээ, Ростовтуң балык үлетпүр трезиниң ажыл-агыйлары беш чылдың үш чылдарының иштинде балык өстүрүп, тударын ийи бүдүн чартык катап улгаттырганы-биле эки үлегерни көргүзүп турар.

Боду чайгаар тургустунган суг хөөлбектерин таарымчалыг ажыглаар чорук кол рольду ойнап турар. Чижээ, ында карпты Ыраккы Төөн чүктен эккелген амур болгаш докпак-балыкбиле кады өстүрүп турар. Америк диптен эккелген дүрген өзер чаагай амданныг, эттиг буфалло болгаш агым сугга тааржыр мезил-балык безин ол черде дыка тааржып, өзүн турар.

Балык үүргенезин сугларга хөйү-биле өстүрүп, оларны таарымчалыг аргалар-биле чемгерип, ажылды механизастап тургаш, Доннуң балык өстүрүкчүлери, «ак-көк суглуг» гектар бүрүзүнүң-не продуктулуун ортумаа-биле 30—40 хуу улгаттырар аргалыг болганнар. Олар беш чылдың доозукчу чылында ажылчы чоннарның аш-чеминге ажыглаары-биле 130 муң центнерден эвээш эвес балыкты бээр деп, шиитпирлеп алган ажылдап турарлар. Ол дээрге Россия Федерациязының балык өстүрер бүүү ажыл-агыйларының 1965 чылда тудуп, дужаганы ышкаш, барык ол хире балык-тыр.

Ол ышкаш ТЭЦ-ниң, ГЭС-ниң, ГРЭС-ниң сугларын балык өстүреринге ажыглаар чорук бараанныг балыкты алырын улам көвүдедиринге улуг курлавыр бооп турар. Киевтиң 5-ки ТЭЦ-зинде, Киришыда (Ленинград область), Электренаеде (Литва ССР) болгаш өске-даа черлерде чылыг сугларда дуржулга кылдыр тургускан балык ферма-заводтары ажылдап турар. Оларның бээр ажыы маргылдаа чок: ол черлериң бир гектар «ак-көк» шөлдериндеи барык сес чүс тонна балыкты тудуп ап турар апарган. Ону дениеп көргүзер болза, боду бүткен 600—800 гектар суг девискээрлиг ажыл-агый ол хире хөй балыкты арай деп-ле тудуп ап болурун чугаалаарга-ла билдиңгир-дир.

Чылда-ла бирээзиндеи ниитизи-биле 70 тонна балыкты тудар аргалыг балык ажыл-агыйларын 37 электри станцияларының чанынга тургузарының чиңгине планын чогаадып тургускан. Ол бассейн-хөөлбектериниң бирээзинде үүргенелерни алыр, өскезинге — оон мандыр өскен байлаң-балыктарны өстүрер, үшкүлериннге — «назы четкен» балыктарны семиртир азыраар кылдыр таарыштыр көрүп турар. Ындыг «чылыг суглуг цехтерни» тургузар чорук РСФСР-ниң кара эвес хөрзүнүг девискээрлеринге, Уралга, Сибирьге, тодаргайлаарга, серинн агаарлыг черлерде хөөлбектерге балык өстүреринің ажыктыг чоруун улгаттырар арганы берип турар.

Амгы үеде балык өстүрер ажыл-агыйлар балык кыштагладыышкынынче онза кичээнгей салып турар. Инкубация цехтери долу күш-биле ажылдап турар — келир чазын хөөлбектерже 550—600 миллион бичии байланнарны салып үндүрер болгай. Чаңгыс сесбиле чугаалаарга, СЭКП-ниң XXIV съездиниң Директивалларында айыткан сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш бүүү чүүлдер кылдынып турар.

А. ЩЕРБАКОВ.

МОСКВА.

Бүдүрүлге планының чедиишкиниг күүселдези чылдың азы-айның эгезинден төнчүзүнге чедир бир дески ажылдаарындан кол хамааржыр. Кызылдың хлеб заводунуң кондитер цеги онаалданы доктаамал ажыр күүседип келген.

Тодарадыкчы чылдың он айларында 203 тоннаның орнунга 248 тонна кондитер кылыгларын бүдүрген. Цехтиң начальниги Анна Красовская аңаа 26 чыл ажылдаан, ол ам янзы-бүрү кылыгларның мастери.

«Хүндүлелдиг Демдээ» орденниң эдилекчизи Нояа Иргит база хоочуннарның бирээзи. Ол мурнакчы цехтиң коллективинде Валентина Масленникова база макталдыг, хөй-ниитичилериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: солагай таладан Нояа Иргитовна Иргит, Валентина Михайловна Масленникова, Анна Савельевна Красовская.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

АЖЫКТЫГ АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕР

«Барлык» совхозта херээженнер чөвүлели 9 агитквартираны дамчыштыр ажыктыг, солун ажыл-херектерни кылып турар. Суурда херээженнерни хаара туткан янзы-бүрү болгүмнерни болгаш кичээлдерни организастап келген. Болгүмнерден «Хову» кудумчузунда уран-шеверлериң болгүмүнүң ажылы өскелерден дээре. Суурга организастаан делгелтеге Бойду Чыртак, Монгуш Кара-кыс оларның аргаан кылыглары эки болуп демдеглеттинген.

Чамдык үелерде херээженнер ортузунга спортчу маргылдааларны, агитквартира көнцерттерин база организастап турар. Ылаңыя стол теннизинге, шашкиге маргылдаалар солун болуп эртип турар.

Малчын кудумчузунда агитквартирага хамаарышкан чурттакчылар эки альбомну кылган. «Хаяа» аттыг агитквартира улустуң аас чогаалын чыыр ажылды багай эвес чоруткан. Суурнуң херээженнери 75 рубльди чыгган, тайбың фондузунче шилчиткен.

Бо чылдың сентябрьда болган районнуң херээженнер слёдунга «Барлык» совхозтуң төвүнде херээженнер чөвүлели —«Даг-дүгү» деп суй белекбиле, «Эрик» кудумчузунда «Хаяа» агитквартира шилчиир Кызыл тук-биле шаңнаткан.

Ооң-биле кады «Тайбың», «Сарыг-Дөш» кудумчуларында агитквартираларның ажылы кошкак. Ында уруглар кижизидилгезинге кичээнгей четпес, болгүмнер доктаамал эвес ажылдап келген, чамдык херээженнериң идепкейи чавыс. Бир эвес кижи идепкейни бедидер болза, ажыл-херек ооңдаа солун, утка-шынарлыг болур.

О. МОНГУШ.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Социалистиг чурттарда

Венгр-болгар дыңнадыг

БУДАПЕШТ. (СЭТА). ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының төөшкө-режилгелиг политиказының, депшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштернин демиселиниң түңнелинде делегей амыдыралында боттуг өскерлиишкиннер болган. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылдыышкыны делегей хөгжүлдезиниң кол угланыышкыны болу берген. Болгария Улус Республиканың даштыкы херектер министри П. Младеновтуң декабрь 17-ден 20-ге чедир ВУР-га аян-чоруунуң дугайында дыңнадыгда ол дугайын чугаалаан. Ол болза ВУР-нуң даштыкы херектер министри Ф. Пуйя-биле чугаалажыышкыннар кылган. Талалар социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын улам ынай быжыглаары дээш турган турарын бадыткаанар.

ВУР-нуң болгаш БУР-нуң даштыкы херектер министрлери СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң делегей байдалын экижидеринге улуг салыышкынын демдеглээннер. АКШ-тың президентизи Дж. Форд, ГФР-ниң канцлери Г. Шмидт болгаш Францияның президентизи В. Жискар д'Эстэн биле Л. И. Брежневтиң ужуражыышкынарының түңнелдерин олар бедиибиле үнелээннер.

Чугаалажыышкынны а р н ы ң киржикчилери Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлеа хуралдың чедиишкинниг доостурунга бүзүрелдиин идергейлеп, эндере чепсегленнишкинни соксадыр талазы-биле улам ынай күженнишкиннерни кылырының эргежок чугулазын демдеглээш, оон-биле хөлбаштыр — чепсектиг күштерни болгаш чепсегленнишкинни Төп Европага бот-боттары кызырарының дугайында Венада чоруп турар чугаалажыышкынарның улуг ужур-дузалыын олар айытканнар.

ПРАГА. Чех национал чөвүлелдиң болгаш Словак национал чөвүлелдин сессиялары Прагага болгаш Братиславага ажылын дооскан. Күрүне бюджединин, улус ажыл-агыйының күрүне планының күүселдезинин болгаш Чех Социалистиг Республикага база Словак Социалистиг Республикага 1975 чылда планнарның күүселдезин хандырарының дугайында айтырыгларны парламентилериң депутаттары чугаалажып көрген.

БУДАПЕШТ. Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының сессиязы ажылын дооскан. Парламентиниң депутаттары 1975 чылда күрүне бюджединиң дугайында хоойлуну хүлээп алган.

СОФИЯ. Бедээ ажыл-агый талазы-биле БУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң аразында эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында протоколга атты аңаа салган. Чер ажылының кол культураларының дужудун белидеринче болгаш Болгарияда база Совет Эвилелинде нептерээр кара-ала инектерниң уксаазын экижидеринче улуг кичээнгейни ында салып турар.

ГАВАНА. Кубаның Чогаалчылар эвилелиниң болгаш культура ажылдакчыларының организастааны чогаал конкурузу доозулган. 200 ажыг ажылды чугаалажып көргеш, бирги шаңналдарны Серхио Чаплга — «Өске чырык өөн көскү» деп рассказы дээш, Альга Марине Элисагарайга — уруглар чогаалының хөгжүлдезинин дугайында чүүлү дээш, Хулиа Ильсадальеге — уруглларга шүлүктери дээш тывыскылаан.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Пльзеньде машина тудуунуң В. И. Ленин аттыг «Шкода» комбинадының дашкаар үндүрер бүүү продукциязының чартык кезиин Совет Эвилелинге берип турар. Электровозтар болгаш троллейбустар, компрессорлар, «Шкода» маркалыг заводтарга дерилгелер совет заводтарда, демир-оруктарда болгаш троллейбус парктарында сураглыг болу берген. Бодунуң ээлчээнде ол бүдүрүлге ССРЭ-ден металл болбаазырадыр станоктарны, шуткулга агрегаттарын, хемчээр аппаратураны болгаш өске-даа дерилгелерни ап турар.

ЧУРУКТА: комбинаттың цегинде слесарьлар Ладислав Шиманек болгаш Антонин Матуаш олар Совет Эвилелинге бээр дерилгени эптеп кылып турлар.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

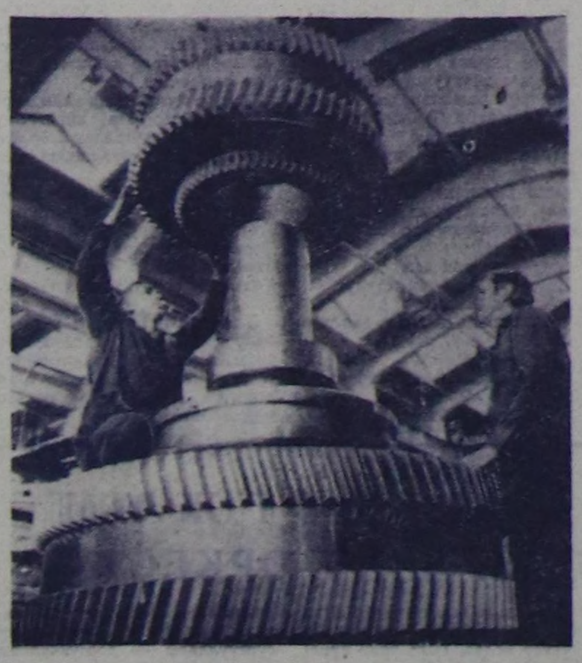

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ИСПАНИЯ ДЕМИСЕЖИП ТУР

МАДРИД. (СЭТА). Бүүү Испанияда — Чер ортузу далайдан Атлантикага чедир ажыл соксадыышкынының чалгыы калбарган. Эрге-чагырга черлериниң миннип турарындан алырга, декабрь болза күш-ажылчы чөрүлдээлериниң чаңчыл болган айы болуп турар. Ынчалза-даа бо чылын ажылчы чоннарның ындыг демисели оңза улуу-биле калбарган. Чүгле айның бирги чартыында ажыл соксадыышкыннарынга чүс-чүс муң ажылчы чоннар—металлургтар, автомобиль тудугжулары, шахтёрлар болгаш тудугжулар, байк албан-хаакчылары болгаш башкылар киришкеннер.

Наварра можунуң үлетпүр төвү —Намплонда ол хоорайда бүүү чоннуң дөрттүн бир кезии—50 муң кижи ажыл соксадыышкынынга киришкен. Испан найысылалдың тудуг ажылчыннары күчүлүг ажыл соксадыышкынын кылган. «Нуэво диарио» солуннуң медээзин ёзугаар алырга, аңаа 60 муң кижи киришкен. Сан-Себастьянга, Барселонага болгаш чурттун өске-даа хоорайларынга база улуг ажыл соксадыышкыннары болган.

Ажыл соксадыышкынының киржикчилери күш-ажылдың байдалын экижидерин, чамдык бүдүрүлгелерде 10 шак чедип турар ажыл хүнүн кызырарын, өртек-үне доктаамал өзүп турар байдалда ажыл төлевирин өстүрерин негеп турарлар. Испан ажылчы чоннар ажыл соксадыышкынныг демиселдиң үезинде политиктиг негелделерни база улам улуу-биле салып турарлар.

КИПРГЕ ДЕТКИИШКИН

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипр чурттуг — дескен гректериниң бүүү-кипр съездизи Никозияга болган. Ооң киржикчилери чурттаар оран-савазы чок апарган ийи чүс муң кижиниң байдалын чингедип болгу дег хемчеглер алырын төлевилээн.

Съезд президент Макариостуң ээп келгенин конституция барымдаалаар ёзу-чурумнуң катап тургустунганы болгаш улустуң чаңгыс эвин быжыглаары болур ужур-дузалыг болуушкун кылдыр үнелеп байыр чедирген резолюция үндүрген.

Делегаттар Киприң хамааржылга чок, бүрүн эргелиг болгаш бүдүн девискээрлиг догуннаарын, ортулуктуң девискээриниден даштыкы чурттарның шериглерин дөгере үндүрерин, дескен бүүү кижилерни оларның аал-чуртунче чандырарын хандырар кылдыр Кипр айтырыын чөптүг шиитпирлээринче угланган президент Макариостуң политиказын, оон күженнишкиннерин деткип турарын медеглээн.

Дескен кижилериниң аал-чуртунче чанарын чөпшээрээн турарын чедип алыр дээш, чазак белдүнар бүүү чүүлдерни кылып турар деп, президент Макариос ол съездиге байыр өдирген чагаазында оон киржикчилериниге бадыткап дыңнаткан.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

НЬЮ-ЙОРК. Хоорай школаларынга ак кештиг болгаш негр уруглларның кады өөренирин соксадыр дээр оралдажыышкыннарын соксатпайн турар Бостонуң расистери терроржу үүлгедиглерни кылыр бодап турарлар.

«Бостон глоб» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, олар болза ак кештиг болгаш негр уруглар кады өөренир школалар туруп турар районда үш көвүрүгү чаза тепсирин база кеш-сөөк ылгаар чорукту үзүткаары дээш туржуп, хүрээ-хинт эргезинде турар каш школаны чок кылдырын оралдажып турган.

ЛИССАБОН. Ногаан Мыс ортулуктарынга хамаарышпас эргени тыпсыр дугайында Португалияның чазаанның болгаш Гвинеяның база Ногаан Мыс ортулуктарының хамаарышпас эрге партиязының аразында дүгуржулгага ат салыышкыны аңаа болган.

РИМ. Неофашистериниң чөңгээзинге удурланыышкынның чыскаалы итали найысылалга болган. Чүс-чүс студентилер, школачылар, башкылар, демократтыг организацияларның төлээлекчилери неофашистерниң өлүрүкчү чоруу «чок болзун» дээш бир Лицеяга митингге чыылганнар.

ДЕЛИ. Индияның үлетпүрүнүң дашкаар үндүрер продукциязының номенклатуразы калбарып турар. Харылзаа болгаш телехарылзаа дерилгелерни дашкаар үндүрүп садары улуу-биле көвүдээн, оларны күрүне секторунуң бүдүрүлгелеринде бүдүрүп турар. Амгы үеде ол продукцияны делегейниң 47 чуртунче, оон иштинде Совет Эвилелинче, Англияже, ГФР-же, Австралияже чорудуп турар деп, харылзаа министри Ш. Д. Шарма парламентиге дыңнаткан.

АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРДАН МЕДЭЭЛЕР

БУДАПЕШТ. Надьканиж хоорайның электролампа заводу хуусаазындан ийи ай эрте ажыглалга кирген. Ук завод Венгрияга электрочырыдылга приборларын бүдүрериниң эң улуг бүдүрүлге чери болур. Завод бир шакта-ла 50 муң электролампаны бүдүрүп үндүрер. Оон продукциязының хөй нуруузун экспорттаар.

ВАРШАВА. Познаньның машина бүдүрер «Г. Цегельский» комбинады Польшага эң улуг, 2250 аът күштүг тепловозту бүдүрүп үндүрген. Чаа тепловозтуң деңзизи 1700 аът күштүг эрги тепловозтуң аары хире. Техниктиг чаа-чаа сорулгаларны таарыштыр шиитпирлээнинин ачызында ону чедип алган.

Пассажирлер, бараан өөртүр-даа составтарга ажыглап болур ол тепловоз бир шакта 120 километрни эртер шалыпкын чоруктуг.

* * *

Күш-культура биле туризмниң кол комитеди 1990 чылга чедир Польшага туризм хөгжүдериниң планын телевилээн. Ол планда туризм баазаларын оранчок калбартыр деп айыткан.

Туризмниң кол объектилери далай эриниң кавызында, чурттуң хөлдерлиг төп кезээнде база мурнуу талада — Судет биле Карпат девискээринде турумчаан.

СОФИЯ. Софияга совет шимелде-кааасталга уран чүүлүнүң чогаалдарын садар делгелге ажыттынган. Архангельск областың шевер ишчилериниң ыяш, хөм кылыгларын, литва мастерлериниң шилдаштан кылган кааасталга эттерин, украин шил шуткукчуларының чогаадыгларын ында делгеп көргүскен. Эстон пор шуткукчуларының ховар дээн өнза чогаадыглары, грузин сиилбиржилериниң онза мергежилдиг кылыглары, Соңгу чүк улустарының сөөктен чазаан көргүзүглерин делгелгеге келгеннер сонуургаан.

БЕЛГРАД. Югослав найысылалдың ыдыг девискээринге турумчаан «Маринка тулаазы» дээр суур турган. Суурнуң байдалы оон адындан безин билдингир. Оон кудумчулары малгаштыг ыызаа, бурунгу Белградтан артып калган аайы-биле бажың-балгат чамдыгыр-чамдыгыр. Найысылалдың тудугжулары ам ол девискээрни чаартып турар. Тудуп турар эң чаа чурттарга девискээрлериниң бирээзи ында. «Неймар» тудуг организациязы алды, сес болгаш тос каыт бажыңнарны тудуп турар. Оларның чамдыктарында чөн чурттай берген. Ам база үш блокту чурттакчыларга хүлээдип бээри доосту берген.

(СЭТА).

ЭКОНОМИСТ

Көдээ специалист дугайында чугаа

Сес айның ортан шагда ашкан. Чайның адак айының соолгу хонуктары чанган куштар дег, улаштыр-улаштыр караш кыныр чыгаан. Хөктер-куштар аян тудуп турар хөлбегер ногаан чай кайда боор. Эртен кежээ сооксумаар. Хүн өөрту бедип, биче дүүш чедип чорда, ам харын изидил келир. Домей-ле чайгы хүн ышкаш эвес, дуцааргай, чалыныг чүве чок. Дүүн даң адын чорда мырыңай хар-хыраа дүшкен. Ооң соонда өтсигенниң оңу көзүлдүр-ле оңуп калган, долгандыр-ла бүүү чүве: хову-шөлдер, алаак-шынаалар куу-сарыг көстүр. Дуруялар мырыңай ажаанзыраңчыг. Дүдүскетиг дээрде белдүнчүп-ле турар апаргылаан. Олар өөр-өөрүбиле дескинип тура хүнзегидээр. Оларның алгызы артында кударанчыг. Ырак-узак орук-биле талыгыр изиг чурттарже ужуп чоруптарынга ооллдарын өөредип турары ол.

Валентина Егорова база-ла хөлзеп турган. Харлыг баштыг Саян сыннарын ажып, өөренип чоруптарынга белеткенип эгелээн. Белеткенир-даа чүү боор. Улуг эвес хүрец чемоданын алгаш, дөргүл-төрелиниң, ха-дуңмазының холдарын тутканш, чаңгыс чер-чурттуглары-биле байырлашкаш, самолётка олурупта. Берге чүве ооң мурнунда. Ону беш чыл дургузунда өөренир институду маңай берген.

Аныяк кыс даарта чоруурунга ам белен. Ынчангаш ол богүн чүдеп эртежик тура халаан. Эртенги чемин дүвүдалаш чип алгаш, баштай куш фермазынга халып четкен. Кады ажылдап турганы өөрү кыстар ону үглеп-ле келгеннер.

— Валя! Эрес кысты Валяны!—деп, олар амырап катырышкан турганнар. — Саян ажыр, чалгынныг куш ышкаш, арлы бээр деп бардың бе?

— Эртем-билиг чедип ап, институт доозуп алгаш, өскенторээн черинг кааптың моң!...

— Кижи чуртум дээр, ап турлаан тевер. Институдум доозуп алгаш-ла дораан дедир чедип келир мен. Силер харын кижи өскелей бердинер —деп, Валя өөрүн баштактаңган.

Кыстар каттыржып каан. Ооң соонда ол инек фермазынга халып четкен. Саанчы Бичии-Уруг суглар база-ла уткуп келген.

Валентина дээрге ортумак школаны дооскаш, төрээн совхозу «Көк-Тейге» дораан кээп ажылдаан. Баштай куштар азырап турган. Ооң соонда инек фермазынга быааалар азырап кирген. Куш-ажылдың чымыжын ол ынчангаш эки билир. Бодунуң мурнунга таварышкан бергелерге торлурдаа ужур чок. Куш-ажыл, чаңгыс аай быжыг сагылга-чурум ону ынчазр чаңчыктырып каан. Ол кызымак, ак четкил-биле ажылдап турган. Чаа-ла школа дооскан, парта артындан келген аныяк кижиге белен чүве кайын турар ийик. Кандыг-даа ажылга арга-мергежил херек. Аңаа чоорту чаңчыгар апаар. Комсомолчу кыс ажылдап-даа турза, ооренир дугайында черле утпаан. Дээди ооредилге черинче кирип алыры база белен эвес. Конкурс улуг. Аңаа чүгле эки белеткелдиг, шыырак билиглиг кижи тиилекчи болуп үнер.

Валентина шынап-ла эки белеткенген. Ынчангаш ол Улан-Удэниң көдээ ажыл-агый институдунче кирер экзаменни чедиишкиниг дужаап алган.

Омак-хоглуг болгаш аас-кежиктиг, эртем-билиг дээш чүткүлдүг студент чылдар улаштыр шуужуп эрте берген. Валентина Егорова совхозунга дээди эртемниг зоотехник болуп чедип келген. Ооң өөрүшкүзүн чүге деңнээр. Совхозунуң ажыл-ишчилери, үе-черге өөрү база-ла ону өөрүшкүлүг уткаан. Валентина дораан-па куш фермазынга ажылдап кирген. Ооң куш-ажылчы базымы база катап эгелээн. Эртем-билиглиг кижиге — ажылдаары чиик.

Мурнунда ол база ажылдап турган. Ынчангаш эвээш-биче-даа болза, дуржулга бар. Институтка ооренип турган, эртем-билигни шыдаар шаа-биле ооренип алган. Ындыгдаа болза, амыдырал чаңгыс черге турбас. Ол хүн келген тудум-на чаа-чаа негелделерни ядип үндүрүп турар. Аныяк кыс ажылдап турган совхозунуң экономиказы улам-на быжыгып бар чыдарын доозулган. Кады ажылдап турганы ооренирге ажыглаар. Ол черлериниң бир гектар «ак-көк» шөлдериндеи барык сес чүс тонна балыкты тудуп ап турар апарган. Ону дениеп көргүзер болза, боду бүткен 600—800 гектар суг девискээрлиг ажыл-агый ол хире хөй балыкты арай деп-ле тудуп ап болурун чугаалаарга-ла билдиңгир-дир.

Чылда-ла бирээзиндеи ниитизи-биле 70 тонна балыкты тудар аргалыг балык ажыл-агыйларын 37 электри станцияларының чанынга тургузарының чиңгине планын чогаадып тургускан. Ол бассейн-хөөлбектериниң бирээзинде үүргенелерни алыр, өскезинге — оон мандыр өскен байлаң-балыктарны өстүрер, үшкүлериннге — «назы четкен» балыктарны семиртир азыраар кылдыр таарыштыр көрүп турар. Ындыг «чылыг суглуг цехтерни» тургузар чорук РСФСР-ниң кара эвес хөрзүнүг девискээрлеринге, Уралга, Сибирьге, тодаргайлаарга, серинн агаарлыг черлерде хөөлбектерге балык өстүреринің ажыктыг чоруун улгаттырар арганы берип турар.

Амгы үеде балык өстүрер ажыл-агыйлар балык кыштагладыышкынынче онза кичээнгей салып турар. Инкубация цехтери долу күш-биле ажылдап турар — келир чазын хөөлбектерже 550—600 миллион бичии байланнарны салып үндүрер болгай. Чаңгыс сесбиле чугаалаарга, СЭКП-ниң XXIV съездиниң Директивалларында айыткан сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш бүүү чүүлдер кылдынып турар.

Ол ажыл-агыйны ооренирге ажыглаар чорук кол рольду ойнап турар. Чижээ, ында карпты Ыраккы Төөн чүктен эккелген амур болгаш докпак-балыкбиле кады өстүрүп турар. Америк диптен эккелген дүрген өзер чаагай амданныг, эттиг буфалло болгаш агым сугга тааржыр мезил-балык безин ол черде дыка тааржып, өзүн турар.

Балык үүргенезин сугларга хөйү-биле өстүрүп, оларны таарымчалыг аргалар-биле чемгерип, ажылды механизастап тургаш, Доннуң балык өстүрүкчүлери, «ак-көк суглуг» гектар бүрүзүнүң-не продуктулуун ортумаа-биле 30—40 хуу улгаттырар аргалыг болганнар. Олар беш чылдың доозукчу чылында ажылчы чоннарның аш-чеминге ажыглаары-биле 130 муң центнерден эвээш эвес балыкты бээр деп, шиитпирлеп алган ажылдап турарлар. Ол дээрге Россия Федерациязының балык өстүрер бүүү ажыл-агыйларының 1965 чылда тудуп, дужаганы ышкаш, барык ол хире балык-тыр.

Ол ышкаш ТЭЦ-ниң, ГЭС-ниң, ГРЭС-ниң сугларын балык өстүреринге ажыглаар чорук бараанныг балыкты алырын улам көвүдедиринге улуг курлавыр бооп турар. Киевтиң 5-ки ТЭЦ-зинде, Киришыда (Ленинград область), Электренаеде (Литва ССР) болгаш өске-даа черлерде чылыг сугларда дуржулга кылдыр тургускан балык ферма-заводтары ажылдап турар. Оларның бээр ажыы маргылдаа чок:

Мерген, байлак, уран

Бодунуң төрээн дылынга ынак эвес кижи турар боор бе? Мен бодумнуң хуумда бистиң дылывысты сагыш-бодалын илередириге кайгамчык дылдың бирээзи деп санаар мен. Ону кысказы-биле үлегер чугаалардан, тывызыктардан, тоолдардан, чечен чугаалардан белен тып алыр бис.

Бистиң хөй национадлыг Совет күрүнеевистиң бүгү улустары боттарының төрээн дылын эки билириндеи аңгыда, национадлар аразының ниити дылым — улуг орус дылды ийи дугаар төрээн дылы кылдыр шингээдип ап, ийи дылдыг боон турар. Бо дээрге ленинчи национал политиканың ачызында совет кижилериниң мораль-политиктиг чаңгыс эвиниң быжыын, бедик культурлуун, национал дылдың деп эргелиин болгаш дески сайыралдыын бадыткап турар.

Бо хире магалыг үеде уламна бурунгаарлап, улам-на чараш чечен-мерген дыллыг боон хөгжүүрү дег аас-кежии кайда боор.

Совет Тыванның 30 чыл оюнга тураскааткан октябрь 8-тиң хүнүнде Кызылдан радио дамчыштыр болган дамчыдылганы Кемерово хоорайга транзистор дамчыштыр дыңнаваш, өөрээнимни үү дээр.

Ынчан Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суриуң төөгүзүнүң дугайын районнуң болгаш республиканың алдарлыг малчыны, алдан харлыг угбайның (адын сактып чададым) сактыышкынын дамчыткан. Угбайның үүле ханы уткалыг сактыышкыны эвес, ооң өөс-домааның турүгзуунуң чаражы мени кайгаткан. Чугаа улам-на ханылап, болуушкуннарны каракка көзүлдүр чуруп, а адактың соонда мырыңай шүлүктеп доосканын канчап мөгадавас боор. Ынчан тыва дылымга, ооң арыынга, аржаан сугга чуиган дег, таалап олурдум.

Ооң аңгыда тыва дылдың шүлүк турүгзуунга эптиин янзы-бүрү чогаалдардан билир бис. Ылаңгыя Сергей Пюрбюнүң «Үем белгаш үе-черге дугайында» деп шүлүглелиндеи ооң ада-иезинин дугайын кыска кириилде, кайы хире долу, чараш кылдыр дамчытканын номчукчулар билир:

Ада-ием
анаа чон дег,
бөдүүн улус,
Алдаржыдып
мактапкы дег үүве-даа чок:
Өспес,
төнмес
чеди кызыл өшкүлерлиг,
Өлешилги
ийи хайдак инектерлиг,
Чайын,
кызын
багдан салбас
чаңгыс аттыг,
Часта,
хатта чаглак болбас
самдар өлүг.

Шүлүглелден бо үзүндүнү номчуурга, өстерни бот-боттарында тудуштур дуңзаалавышаан, төнчүзүнге чедир арамаа арынче артык өс киириптер арга чок эптештир дизип каан дег, билдингир болгаш бүзүренчиг. Бо дээрге анаа-ла сактыышкын эвес, а төөгүвүшаан тоолдаан дег, тоолдавышаан ырлаан дег, ырлавышаан биліндирип турар кайгамчык диріг өстер-дир.

Үлегер чугааларда кайы хире чараш өстер бар ийик. Ону чежени-даа чугаалап болур: Дамырактар каттышкаш, хем болур
Тарамыктар чыылгаш, күш болур.
Аът багын мунуп билир,
Төрел багын кирип билир.
Төрел багы аал чуду,
Төл багы өг чуду—дээш өскедаа.

Үлегер домак дыл талазыбиле допчу, утка талазы-биле ханы, мерген, уран талазы-биле чечен, байлак. Мындыг оиза дылынга кижи черле канчап чоргааравас боор.

Ынчалза-даа чамдыкта мындыг чараш дылын кайы хамаан чокка аажылаар, ону артык өстер-биле холуурга чараш эвес. Ооң база бир чижээн 1974 чылдың октябрь 14-те радио дамчыдылгазындан эскерген мен. «Бистиң тудугжуларывыс ыяш белеткели заготовкада... Бис капитал ремонт болгаш текущий септелгени кылып турар бис. Транспорт талазы-биле ыяш өөртүр лесовоз бар, а оон аңгыда ам химикат тудуунче кирер бис».

(Чөөн-Хемчиктен дамчыдылгага бижиттинген).

Бо ужу-бажы билдинмес чугааны канчаар билирил? Чугаалап турган кижинин-биле алырга, тыва чугаада кирген орус өстер оларның билдингир тайылбыры болур боор деп билип турар хире.

Бодунуң дылынга шын чугаалап билбези дээрге-ле бодалын дамчыдып шыдавазының дорт херечизи ол. Янзы-бүрү дылдардан өстер чамашкылап кожары, ол кижинин хөй дыл билири эвес, а чугаада кошкан өстериң утказын ханы билбези ол болгу дег.

Кым хөй дыл билир болдур, ол кижи ол хире бедик культурлуг болуру албан. Оон башка ажыы чок дыл өөреннишкини кайын турар.

Тыва литературлуг дыл тыва бижик тывылганындан бээр хөгжүп сайзырап келген. Оон бээр 40 ажыг чылдар эткен. Ам тыва дылдың бижимел-даа, аас-даа хевири чаңгыс аайжыц, ылаңгыя ооң фонетиказы, орфоэпиязы, лексиказы, семантиказы болгаш грамматиктиг турүгзуу литературлуг дүрүмде чагыртып турар.

Мону барымзаалааш, культурлуг чугаа ханы уткалыг, амыдыралчы, билдингир турүгзуу чараш, аянныг, грамматика талазы-биле шын, кайы хамаан чок артык, тудуу өс хереглевес, эзлдек, эвилең чугаа болур ужурлуг.

Улуг орус чогаалчы Л. Н. Толстой бодунуң үезинде дыл талазы-биле кайгамчык негелдиг кижилериниң бирээзи чораан. Ол үүле номчукчуларны эвес, а чогаалчыларны безин болган чоктан-на нар-шээр чокка чемелей бээр үелери турган. Үүге дээрге Лев Николаевич дыл талазы-биле кайгамчык энциклопедистериниң бирээзи, ооң дугайын В. И. Ленин үүлдериге киргеин таварылга эвес.

Ам Л. Н. Толстойнуң өстерин дамчыдып көрейн: «Мен-не хаан болзумза, хоойлудан үндүргеш, утказын тайылбырлап шыдавазы өс ажыглаан чогаалчының бижирин хорааш, үс катап шагаайтадыптар ийик мен».

Т. СЕРЕН-ООЛ,
Кемеровонуң культура институдунуң режиссура салбырының доозукчузу.

МУЗЫКА БАШКЫЗЫ

1960 чыл— Тыванның культура амыдыралында база бир онзагай чыл. Ол чылын бирле дугаар хөгжүмүүн өөредилге чери — музыка училищезин ажыттынган. Баштайгы чылда училище үүле 50 сургуул өөредип эгелээн. Мен бодум хуумда ол училищениң бир дугаар доозукчузу болур аас-кежиктиг болдум. Чаа ажыттынган өөредилге черинге баштайгы чылларда шупту үүве амыр эвес, берге-ле болгай. Бистер, көлээдеи келген сургуулдар чурттаар чер-биле хандыртынып, айда 14 рубль стипендиялыг өөренип эгеледивис. Өөредилге чылының ийиги чартыындан эгелеп, күрүнеиң долу хандырылгазынче шилчидивис. Чылдар шак ынчаар эртип турган...

1963—64 өөредилге чылы. Шилгедек, сынныг, узун, чиңге салааларлыг бичии дуңмаанның фортепианога бо-ла ойнап олурарын эскерер апарган мен. Ол кымыл дээрге Эрзин районнуң Бай-Дагдан келген Роза Натсак-тыр. Фортепиано— техника талазыбиле берге хөгжүм херексели-даа болза, ол аныяк хөгжүмүү аңаа шизистер-биле дөмей эптиг, аккордтарны халажок ап, эзлгир ойнап орары, музыкага салымныын чайгаарла бадыткап, илередип турган. Розаны эгезинде тыва улустуң хөгжүм-херексели болур доштулуур клазында композитор Ростислав Кенденбиль өөредип турган. Чоорту ооң мергежилдиин билгеш, ниити фортепианога кичээл эрттирип турган башкызы Тамара Алексеевна Леонтьева ону хөйнүң ырызының дирижёр салбырына өөренир кылдыр чугаалажып берген. Оон эгелээш-ле сонуургалдыг хөгжүмчү бодунуң берге болгаш харыысалгалыг мергежилинге училищени эки түңнелдиг өөредилге-биле доосказ, Тээлиде уругларның музыка школазынга 1967—68 өөредилге чылында баштайгы базымнарын эгелээн. Тээлиге үш чылдың нүүрүн көргеш, Роза Конгуровна бодунуң өскен-төрээн чери Эрзинниде 1970 чылдан эгелеп, бичии чаштарны кижизидип ажылдан келген. Ол ам чоннуң хүндүткелин чаалап алган болгаш үүле онаашкан ажылынга эвес, а хөй-ниитиниң ажылынга база доктаамал киржип, чонга музыка темазынга лекция, беседаларны кылып база көдээниң уран чүүл болгумунуң көскү киржикчизи, дузалакчызы болуп келген. Кижинин чараш талазы, ооң бүдүштүг бажыңаны, ажыл-ишинге төлептии — бо-ла бүгү чүүлдер аваа-ла база чедип келбес-ле болгай. Ол үүле боттуң кызымаандан хамааржыр.

Роза Конгуровнаның өөнүң эзэн Онгайоол Кара-оол Эрзиниң ортумак школазында күш-культура башкылап турар. Бо аныяк башкыларның чурттап орар бажыңыдаа суурда эң дээре агитквартираларның бирээзи. Бо бажыңга барган кижи херимниң эжинин ажыдып чыда-ла, оларның ажыл-ишчизин дораан эскерип каар.

Роза Конгуровна—райкүүскомнуң культура килдизинден болгаш хөрээженнер чөвүлелиндеи өртектиг белектер база хүндүлел бижиктер-биле удаа-дараа шаңналдып, чонунга мактадып ажылдан турар хүндүткелдиг башкы.

Совет Тыванын 30 чыл оюн таварыштыр Роза Конгуровнага база бир өөрүнчүг үүл лелиндеи өртектиг белектер база хүндүткел самбыразында кирген. Аныяк башкы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүнге кандидат.

К. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: музыка башкызы Р. Натсак кичээл эгелээр мурнунда өөреникчизинге тайылбыр берип олурары.

Ш. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

НАЦИОНАЛ ХӨГЖҮМ ХЕРЕКСЕЛДЕРИНИҢ ОРКЕСТРИ

Кызылдың уран үүл училищезиниң национал хөгжүм херекселлериниң оркестри тургустунгандан бээр чыл безин четпээн. Оркестр бо кыска үениң дургузунда элээн хөй концерттерни көргүскеннер. Дыка хөй хөгжүм херекселлерин: быззанчыларны, чаңзыларны эде чаартып кылганындан ол хөгжүм херекселлериниң эткири экижээн. Удавас оркестрге тыва улустуң база бир хоочун хөгжүм херексели игил немежир, ол хөгжүм херекселлин дорт хылдыг кылдыр чаартып кылган. Оркестрде тыва хөгжүм херекселлериндеи аңгыда бас баян, ларнет, флейта дээн ышкаш хөгжүм херекселлери база бар.

Бо аныяк коллективтиң амыдыралынга эң-не уттундурбас күннер болза, Тыва уран үүлдүң Москвага болган неделязы боон турар. Баштай оркестр тургустунарда тыва композиторларның ырларын ойнап турган болза, ам улуг хемчээлдиг симфония увертюраларын, кантаталарны, рапсодияларны, харын-даа мырыңай делегей классиги Людвиг Ван Бетховениң фортепиано биле оркестрге 5 дугаар сураглыг концертинге чедир ойнай бергениер.

Бистиң республиканың хөгжүм школаларынга национал хөгжүм класстары каш чыл болгаш ажыттынар, а ооң башкылары училищениң национал хөгжүм херекселлериниң сургуулдары — доозукчулары болур. Оркестриң дыка хөй сургуулдары хөгжүм-шин театрының хөгжүмнүг шиилериниң үделгезинге идепкейлиг киржип турарлар.

Оркестрге таарыштыр бижээн чогаалдар амдыызында эвээш боон турары хомудаанчыг. Оркестриин удуртукчузу —Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Иван Минин. Оркестриин баазында чаңзылар ансамбли база бар. Ук ансамбль Шостаковичиниң «Ноктюрн», Хүрешоолдуң «Межегей» деп хөгжүм чогаалдарын ойнап турар.

Н. ШОЙДАА.

АДА-ИЕЛЕР КЕЖЭЭЗИ

Өөреникчилериң ада-иелери-биле харылзааны быжыглаар, өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидеринге ада-иелериниң киржилгезин идепкейжидер дээш Чадаананың № 1 ортумак школазының дирекциязы, партия, комсомол организациялары ада-иелер комитеди-биле кады хуралдарны, темалыг кежээлерни, массалыг оюннарны организастап турары чаңчыл болган.

Башкылар коллективи болгаш ада-иелер комитеди ада-иелериниң кежээзин организастап эрттирген. Школаның улуг залын чоп доллур олурупкан. Өөредилге эргелекчизи Д. Даш «Уругларны туруштуг байдалга кижизидери болгаш оларның хамааты хүлээлгезин билиндирери» деп темалыг лекцияны чыылганнарга номчаан.

Лекция соонда массалыг оюн-тоглаага уругларның ада-иелери идепкейлиг киришкен. Аттракционнуг оюннар, шыдыраа маргылдаазы, танцылаашкын дээш үү чок дээр. Эге класстың өөреникчилери ада-иелерге уран талантызын сонуургадып бараалгаткан.

Ол кежээге киришкен ада-иелер уругларының кандыг өөренип турарын сонуургап, журналдарын көрүп, башкылар-биле чугаалашкан. Школада төрээн чери өөренириниң музейи-биле башкы А. Монгуш таныштырган.

С. МОНГУШ,
өөреникчи.
Чөөн-Хемчик район.

СОНУУРГАКТАРГА

БАШ ТААРЫКЧЫЛАРЫ

Омскиниң келир үедеги баш таарыкчыларын уран үүл ажылдакчыларына болгаш төөгүчүлерге база бичии хамаарыштырып турары үндезин чок эвес болуп турар. Омскиниң технология техникумунда кичээлдерге олурушкаш, шаг-шаандан бээр башты канчаар таарып келгениниң янзы-бүрү хевирлери-биле таныжып болур. Кончуг шевер баш таарыкчылары болур дээш белеткеннип турар кижилер башты канчаар таарарының ниити хевирлерни саазынга азы манекеннерге кылгаш, эрте-бурунгу Египеттиң болгаш Римниң каас-коя кижилери бажың канчаар таартып чорааның тайылбырлап эгелээрлер.

Омскиниң техникумунда баш таарыкчыларының салбыры РСФСР-де амдыызында ийиги салбыр болуп турар. Биргиндыг салбыр Москвада. Дуржулгалыг башкылар өөреникчилерни чурулга уран үүлүнүн төөгүзү-биле база таныштырар. Баш таарыкчызынга ханы билиг болгаш хандыкшыл эргежок чугула. Омск чурттуг уран-шевер Алла Омельянюк ону эки билир: ол чоокта чаа социалистиг чурттарның баш таарыкчыларының Прагага болган делегей конкурзундан кол шаңналды —пайыралдың хрусталь кубогун эккелген.

В. ЛОБОДА,
СЭТА-ның корр.
ОМСК.

* * *

СТАСИС ГЛЯУДИСТИҢ ДИРИГ АМЫТАННАРЫ

«Кортпаңар, шакпас чыландыр» деп, бажыңнын эзэн оожуктуруп турар. Шяуляйның К. Прейкшас аттыг пединститудунуң башкызы Стасис Гляудистиң бажыңында диріг амытаннар-биле таныжылга шак ынчаар эгелээр. Ында үүг чок дээр! Янзы-бүрү диріг амытаннар эмгежок. Азыгда халы будуунда хөлчок улуг үгү орар. Ону хоютку-дур деп бодаваңар, аңаа дээр болзунарза, ол доп-дораан удурланып алгыра бээр.

— «Меңээ дегбеңер» деп туры ол-дур — деп, Стасис Гляудис тайылбырлаар.

— Ол чээрби хире сөстү арай боорда адап «билир». Хүнүс үгү үүнү-даа көрбес, согур дижир болгай, черек кырында ол долгандыр турар бүгү чүвени эскерип билип турар. Кижилер үүге дүне удуурун, чаңгыс ону ол билип чадап каан. Улус удуй бээрге, ол таарынмайн алгырып туруп бээр, ынчангаш ону удуур өрээлден дүне ырадыр, кухняга аппарып каар ужурга таваржыр.

Аквариумда ховар балыктарны, өлбек эвес хаая таваржыр ховаганнарны бажыңның эзэн көргүзүп турар.

— Мээн бажыңымда үүге мындыг өлдеп, чиктиг амытаннар туруп турарын силер аймын тыппайн тур боор силер. Мен силерге тайылбырлап берейн. Ону классчы оглумбиле бис бойдуста калбаа-биле нептеревээн, харын чидип, төпүп бар чыдар амытаннарны ап алгаш, оларны камгалап, хайгаарап турар бис.

А. ДЕГУТИС,
СЭТА-ның корр.
ШЯУЛЯЙ.

* * *

ЧООСТА—АЪТТЫГ КИЖИ

Үш үүс ажыг бичии мөңгүн чоостар Елецкиниң чурттаачылел музейинде кирген. Олар Лавы суурда чурттаалга бажыңының тулуунуң онгарын казып турда тывылган.

Ол акша, мөңгүннерин барык-ла шуптузун XIV вектиң төнчүзүнде — XV вектиң эгезинде Алдын орданың хаанны-ры үндүрген. Үүгле чаңгыс чоос өскелериндеи ылгалдыг болган: ында холунда селемеллиг, орус бөрттүг, аттыг кижи чуруу бар. Ол дээрге — Дмитрий Долгоруковтуң оглу Василий Дмитриевич деп Москваның улуг поянының акшазы-дыр. Ол акшаны үндүрген чорук Русьтуң Алдын ордадан хамаарышпас апарганын илередип турар.

М. ГОЛАЧЕВ,
СЭТА-ның корр.

* * *

ОВААРЫМЧА ЧОК БЕЛ

Чаңгыс сыырткыыш-биле 300 грамм мезилди база чээрби бир килограмм деңзилиг белди тудуп алыры — ажыы-биле чугаалаарга, хөктүг таварылга. Чогум-на ындыг ховар таварылга Кызылдың чурттакчызы Б. Родиниң сыырткыыжынга болган.

Пятница кежээзинде ол бодунуң балыктаар херекселлерин Улуг-Хемниң Кызыл-Хавак хаязының чоогунга салган. Ооң дорт сыырткыыжының бирээзи аңаа солун суй белектиг хайырлаан.

Ол сыырткыышка баштай мезил, а ооң соонда ону чиир дээш харамдыккан кайгамчык улуг бел туттунган. Сыырткыышта туттунган мезилди бел кончуг дүрген келгеш, сыырар орта, мезил белдиң диштеринге-даа илдикпейн ооң аксының иштинге барган, оортан ол балыктың таваандан хемче дедир катап үне халып келгеш, мезил белди шак ынчаар капрон хендир-биле ортеп алган хире.

Аас-кежиктиг балыкчыга дош ооунган улуг балыкты уштуп алыры база ону бажыңынга чедирип алыры ындыг амыр эвес болган.

Б. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корр.
КЫЗЫЛ.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

Хоккей

ЧЕДИДЕН АЛДЫ ТИИЛЕЛГЕ

Хоккейге ССРЭ-ниң ийи дугаар шилиндек командазы Канаданың хоккеистери-биле ойнааш, чеди ужуражылганың алдызын удуп алган.

Совет хоккейниң мастерлери сөөлгү чылларда хөйге билдингир Канаданың профессионалдары-биле ойнааш, оларның тиилеттирбес дээрзиниң дугайында шуугаазынларның шын эвезин көргүскен. Олар Канаданың хоккейге ынактарының хүндүткелин чаалап алган. Совет хоккеистериниң Канадага оюн бүрүзүп чоп улуг сонуургал-биле көрүп турар. Бо удаада база ындыг болган.

Шөлдүн эзлери бүгү ужуражылгаларга тиилелгени чедип алыр дээш бар-ла күжеиишкинин үндүргеп. Канаданың чамдык хоккеистери оюнуң чорудулгазын өскертири-биле каржы ойнап, хереглевес ужурлуг хажагай аргаларны ажыглаан. Монреальдың аныяктар командазының составынга ойнап турган «Галифакс Воятерс» команданың профессионал команданың хоккеистери аңаа хамааржыр.

Монреальга ужуражылга үезинде элээн каш совет спортчулаар кемдээшкинни таварыштырган. Бистиң команданың удуртукчулары маргылдаанның организакчыларынга удурланган.

Совет команданы канадчылар тиилеп алырын хандырар изиг күзелдиг уламынан чамдык таварылгаларда судьялар Канаданың хоккеистериниң талазындан элээн каш чурум үрээн чоруктарын эскет чок эрттирген. Монреальга Канаданың командазының хаалгазынче кире берген бир шайбаны судья «эскербээн».

Совет команданы Канаданың көрүкчүлери кончуг чылыыбиле хүлээп алган. Совет корреспондентилер-биле беседаларга хоккейге сонуургалдыглар Канаданың чамдык хоккеистериниң төлеп чок ойнаанын буруу шапкаш, ол үеде бистиң спортчуларывыстың мергежилдиин, быжыг турештуун демдеглеп турганнар. «Ёзулуг хоккей кандыг болурун биске көргүстүнер» деп чугаалаан.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Канаданың хоккейге ынактар ассоциациязының күүсекчи директору Гордон Джукс мынчаар демдеглээн: ССРЭ-ниң ийи дугаар шилиндек командазы өске клубтардан шыырак ойнакчылар-биле быжыглаттынган дуржулгалыг хоккейге ынактар болгаш профессионалдар командаларынга удур ойнаан-даа болза, чедиишкининг болган. Совет команданың тиилелгези амгы үеде Канадада кымны-даа кайгатнайн турар.

ССРЭ-ниң ийи дугаар шилиндек командазының тренери Виктор Тихонов команданың ойнаанынга сеткилям хаалган. Бо удаада халдакчылар — Котов, Балдерис, Девятов, камгалакчылар — Астафьев, Федоров, Крикунов, Терехин, вратарылар—Криволапов, Полупанов олар шылгараан.

— Совет хоккеистериниң Канадага ойнап чорааны бистиң бир дугаар шилиндек командавыстың — делегей чемпионунуң курлавырын хынзарынга кончуг ажыктыг болган — деп, Тихонов чугаалаан.

И. МИРОНОВ,
СЭТА-ның корр.

«ИЗВЕСТИЯ» СОЛУННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

МОСКВА. ССРЭ биле Чехословакияның шилиндек командаларының аразынга «Известия» солуннуң шаңналы дээш шайбалыг хоккейге Лужникиге үш дугаар ужуражылгазынга аалчылар 4:3 санга удуп алган. Тиилекчилерден шайбаны Новы, Мартинец, Кохта, Аугуста, бистиң командадан Мальцев (ийини), Капустин олар киргеп.

Бирги ужуражылгада совет хоккеистер 6:3 санга уткан, ийиги оюн 3:3 болуп хайымнашкан.

* * *

ХЕЛЬСИНКИ. Финляндияның шилиндек Швецияның хоккеистерин ийи дугаар ужуражылгада 3:2 санга удуп алган. Үшкү оюн субботада болур. (СЭТА).

КЫЗЫЛЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Хамааты дайынның мзадыры А. И. Коростылев аттыг шаңнал дээш чоокта чаа Канск хоорайга бокс маргылдаазы болган. Аңаа ниитизибиле 12 хоорайдан 83 спортчулар киришкен.

Ол улуг маргылдаага спорт мастеринге кандидат Лоовай Дугур-оол болгаш бирги разрядчылар Дмитрий Саая, Александр Биче-оол, Юрий Шумейко, Сергей Чадамба олар Кызыл хоорайның адын камгалап барганнар.

Дорт хүн үргүлчүзээн спортчу чидиг демиселдиң түнелинде 48 килограмм чедир деңзиге Д. Саая бодунуң удурланыкчыларын арыг тиилээш, чемпион атты алган. Л. Дугур-оол (54 кг) ийиги черни бодунуң деңзизинге ап, тураскаалдыг моңгүн медальдың эдилекчизи болган.

М. ЛОПСАН.

ТҮҢНЕЛ ОЮНГА КИРЖИР

Чөөн-Хемчик районнуң ортумак школаларының волейбодга чемпионун илередир маргылдааны чорудар шиитпирни хүлээп алган. Ынчангаш районну ийи зонага үскен.

Бирги зонаның оюнары Чадаанага, ийигизинин — Алдан-Маадыр суурга болуп эткен.

Бирги зонаның маргылдаазынга оолдарның болгаш уругларның 5-5 командазы киришкен. Ийи хүн болган маргылдаанның түңнелинде Чадаананың № 1 школазының оолдар, урутлар командалары бирги черни алган. Олар чемпион ат дээш түңнел маргылдаага киржир эргени алганнар.

Тиилекчилер мактал бижиктер-биле шаңнатканнар.

М. БОЛАТ-ООЛ.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер.
19.15—Урулгарга. Мультфильм.
19.45—«Беш чылдың дөрткү чылы». Дамчыдылгага СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары Н. П. Федоров киржир.
20.15—«Хүлээп алышкын». Телефильм.
20.35—Телемедээлер.
20.45—Чарлалдар, реклама.
20.50—«Белен эвес ажыл бо». Телефильм.
21.05—Адрези: Кызылдың телестудиязы. Дамчыдылга.
21.55—23.05— «Кежээниң-не 11 шакта». Уран-чечен фильм.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, соңгу болгаш чоон районнарга быскан хар чаар. Соңгу-барым үүк угланыышкыныг хат кошкак. Агаарның температураза барын районнарга 16—21, өскелериинге 22—27 градус соор.

Кызылга булуттаар, хар чаг-бас. Барын үүк угланыышкыныг хат кошкак. Агаарның температураза 22—24 градус соор.

Автомобиль оруктарының көстүрү 4—6 км болур, Абаза —Кызыл аразының оруунуң көстүрү эки.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шынчы сөс» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.15, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кирип моорлаңар азы өске кижилериниң кирери хоруглуг» 9.00, 10.45, 15.00, «Боттарыныынга—хары, хары улуска—«оңнук» 12.30, 16.45, 18.45, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мени улуг кижи деп санаңар» 15.00, 18.40, «Душ болган адрес» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кызыгаар аразының суглары» 14.40, «Кончаалыг сайгарыг» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Пан Тауның хуулгаазыннары» 16.30, «Кара хүн» 18.00, 20.00 шактарда.

Чаа чыл лотереязы

Чаңчыл ёзугаар чаа чыл байырлалының мурнунда төрелдери, таныштары болгаш өөнуктери-биле байыр чедириишкиннерин, белектерни солчур болгай. 1974 чылдың (чаа чыл) акша-бараан лотереязы эң-не солун белектериниң бирээзи дээрзин утпаңар.

Ол лотерея билеттери-биле «Жигули», «Москвич» азы «Запорожец» автомобильдерни, «М-66», «Урал-3», «ИЖ-Юпитер-3» (тергелиг), «Иж-Юпитер-3» азы «ИЖ-Планета-3» мотоциклди, пианинону азы телевизорну, магнитофонну азы радиоприёмникти, фотоаппаратты азы шакты, соодукчуну, доозун сөрдурукчузун, свитерни, аржыылды, чоорганны, орун шывыын, хевисти азы акшаны ойнап ап болур. Ниитизи-биле 29600 бараан аймааның болгаш 11 миллион 130 мун 400 акшаның ойнаашкыннары болур.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаа бөдүрүлгелериннен, «Союзпечатьтың» киоскилериннен, кинотеатрлардан, никитиниң чемненилгезиниң бөдүрүлгелериннен, аэропорт кассаларындан, автовокзалдардан садып ап болур.

Ойнаашкын тиражы 1974 чылдың декабрь 27-де болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ · Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажылаглый килдизинин 21-47, улегүүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле ергелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

Тиражы 16056. ЧАГЫГ № 2768.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—01378.